

תהש תהש
CHEŠVAN
KISLEV
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Pražská Židovská radnice byla po staletí centrem židovského života.
A je jím i dnes, dvacet let po pádu totality. (K anketě na stranách 3, 6–7 a 22.)

NA PAMĚŤ PATRIE

Dne **8. listopadu** v 11.00 se uskuteční na Novém židovském hřbitově (v Praze 3 – Strašnicích) pietní akt k výročí tragédie lodi Patria.

Připomeňme si stručně historii této tragické události: Na konci listopadu 1940 se u břehů Palestiny nedaleko přístavu Haifa sešly tři lodě s uprchlíky – Milos, v níž byli uprchlíci z českých zemí, Atlantik a Pacifik. Angličané jim nechtěli dovolit vylodění v Palestině a začali uprchlíky převážet na vedle kotvící loď Patria. Na této o něco větší lodi měli pak podle britských plánů odplout na Madagaskar.

Hagana rozhodla, že poškodí kotle, aby loď nemohla odplout. S uhlím byla dovnitř lodi pronesena bomba. Ta po výbuchu prorazila v boku lodi, která byla pod novým nátěrem zcela zrezivělá, otvor o velikosti 12 čtverečních metrů. 268 lidí zahynulo. Ostatní z přibližně 2000 pasažérů byli evakuováni na břeh a většina z nich získala postupně povolení v Palestině zůstat. *red*

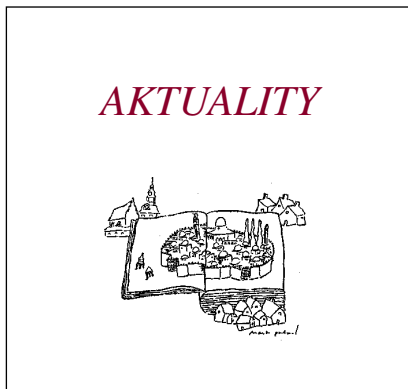
SPOLEČNOST PŘÁTEL ŽIDOVSKÉHO MUZEA V PRAZE

Společnost přátel Židovského muzea v Praze si klade za cíl napomoci uchování a co nejširšímu zpřístupnění vzácných památek pražského Židovského Města. Členství ve Společnosti přátel přiblíží svým členům bohatství židovské historie, kouzlo židovských tradic i neopakovatelnost židovského umění. Nabídne jedinečná kulturní a společenská setkání, seznámení se zajímavými lidmi, navázání nových kontaktů a přátelství.

Členové obdrží neomezený volný vstup do stálých expozic jednoho z největších židovských muzeí na světě a na dočasně výstavy v Galerii Roberta Guttmanna. Budou moci volně navštěvovat večerní pořady ve Vzdělávacím a kulturním centru ŽM, získat zdarma vstupenky na koncerty ve Španělské synagoze a další výhody. Vyšší členské kategorie jim poskytnou příležitost navštívit veřejnosti nepřístupné depozitáře muzea stejně jako setkání s významnými umělci a osobnostmi, které muzeum podporují.

Židovské muzeum významným způsobem přispívá k rozvíjení židovské kultury a ke vzdělávání o židovských dějinách, zvycích, o antisemitismu a holocaustu. Budoucnost této historicky i charakterem sbírek unikátní instituce budou moci od nynějška ovlivnit i členové Společnosti přátel Židovského muzea v Praze.

Podrobnější informace o jednotlivých členských kategoriích jsou ke stažení na <http://194.228.42.89/zmp/spolecnostpratelepress/>. Kontakt: Noemi Holeková, tel.

221 711 581; 603 867 285, e-mail: noemi.holekova@jewishmuseum.cz. *nh*

SPOLEČNOST FRANZE KAFKY

Letošní mezinárodní literární Cenu Franze Kafky převzal rakouský spisovatel Peter Handke.

Cenu Franze Kafky uděluje Společnost Franze Kafky od roku 2001 autorovi, jehož dílo, výjimečné svou uměleckou kvalitou, oslovuje čtenáře bez ohledu na jejich původ, národnost a kulturu. Jejimi dosavadními nositeli jsou Philip Roth, Ivan Klíma, Péter Nádas, Elfriede Jelineková, Harold Pinter, Haruki Murakami, Yves Bonnefoy a Arnošt Lustig.

Peter Handke (nar. 1942) je autorem rozsáhlého díla (jeho bibliografie čítá desítky titulů), patří k nejpřekládanějším rakouským spisovatelům. Do češtiny byla jeho tvorba překládána již od konce šedesátých let; naposledy u nás vyšla kniha *Don Juan (ve vlastním podání)*. *sfk*

SYNAGOGA TURNOV

Synagoga je přes zimní období zavřená. Nabízíme vzdělávací programy školám na Liberecku a Jičínsku, informace získáte na tel. 733 691 479. Děkujeme všem návštěvníkům za pozitivní ohlasy na naši první sezonu a těšíme se na shledanou. *tb*

PŘEDPLATNÉ RCH 2010

Vážení přátelé, rádi bychom Vám opět nabídli předplatné měsíčníku *Roš chodeš*, a to jak po ČR, tak do zahraničí, poštou i e-mailem. Zaslání *Roš chodeš* poštou, v neprůhledných obálkách, lze uhradit bankovním převodem na níže uvedené účty Federace židovských obcí v ČR. Prosíme, uhradte bankovní poplatky (cca 100 Kč), nejsou zahrnuty v ceně předplatného, nepoužívejte šeky, pokud nemůžete použít bankovní spojení, zašlete příslušnou částku v bankovkách doporučeným dopisem.

Roční předplatné do zámoří – 1000 Kč, elektronicky v PDF **180 Kč**, pro úhradu

ekvivalentu částky v USD je číslo účtu: 6044000018/ 2700

(IBAN: CZ452700000006044000018; BIC – SWIFT: BACX CZ PP) u Uni Credit Bank Czech Republic, a.s.

Roční předplatné do Evropy – 750 Kč, elektronicky v PDF **180 Kč**, pro úhradu ekvivalentu částky v EUR nebo v Kč je číslo účtu: **030031 -1936 511339/0800**

(IBAN CZ14 0800 0300 3119 3651 1339; BIC GIBACZPX) u České spořitelny a.s.

Roční předplatné pro ČR – 300 Kč, elektronicky v PDF **180 Kč**, číslo účtu: **030031-1936511339/0800** u České spořitelny a.s.

variabilní symbol: 122010

údaj příkazce: jméno předplatitele

Na tyto účty lze též uhradit platby za židovský kalendář Luach (variabilní symbol: 5770) a Židovskou ročenku (variabilní symbol: 2010).

Na území ČR je též možné použít k platbě poštovní poukázku typu C.

Pokud budete platit **osobně** v židovské radnici (Maisekova 18, Praha 1), tak v pokladně Federace židovských obcí v ČR u paní Slezákové nebo Kodytkové. Do objednávků uveďte **jméno, poštovní adresu** a u elektronického zasílání váš **e-mail**.

Děkujeme za Vaš zájem o časopis a doufáme, že potrvá i nadále. *red*

OBSAH

- Anketa ke 20. výročí pádu komunismu 3, 6–7, 22**
Sidry na tento měsíc 4–5
Pavel Sládek:
Tři talmudské příběhy 8–9
O charakteru protektorátní kultury 9
Aviezer Tucker:
Co je židovská filosofie? 10–11, 15
A. Segre: Po příchodu nacistů 12–13
Příběhy majetku obětí holocaustu 14
Začalo to Niskem 15
Cesta života – Vyšel katalog ke stejnojmenné výstavě 16
Maluj, co vidíš
Výstava Helgy Hoškové v Galerii Roberta Guttmanna 17
Husy v Boskovicích ...a jiné události 18
Izrael:
Báječný podzim s Goldstonem 19
Kalendárium 20
Leo Pavlát: Za všechny peníze 20
Zprávy z kultury 21
Zprávy z obcí, inzerce 22–23
Zprávy ze světa 24

Před dvaceti lety v naší zemi skončil totalitní režim a s ním i období státního antisemitismu a policejního dohledu nad židovským společenstvím. Zajímalo nás, jak se během následujících dvaceti let rozvíjel náš – už s možností svobodné volby uskutečnitelný – vztah k židovství. Úmyslně jsme se, až na výjimky, neptali oficiálních představitelů židovských komunit, ale jejich členů a oslovovali i široký okruh lidí, kteří z nějakého důvodu oficiálními členy obcí nejsou. Všem za odpovědi děkujeme a omlouváme se těm, jejichž text bylo nutné krátit, neboť překročili určený rozsah.

*Krátili jsme ale i tam, kde se odpovědi opakovaly: Je potěšitelné, že téměř všichni tázaní oceňují rozvoj péče o přeživší šoa a židovského vzdělávání, bohatství spolko-
vých a kulturní činnosti, fakt, že vychází řada publikací, odborných a beletristických, s židovskou tematikou. Varovně zase je, že většinu tázaných nejvíce zarmoutila krize na pražské obci v letech 2003 a 2004 a že jako největší nebezpečí vidí právě rozkoly uvnitř komunity.*

MAGDALENA KRÍŽOVÁ, nar. 1978; překladatelka

1/ Nebýt pádu režimu, nemohla bych zabývat tím, co dělám dnes: nemohla bych vystudovat hebraistiku ani překládat současné izraelské autory, protože ti byli po čtyřicet let totality na černé listině.

2/ Židovské společenství o sobě dává patřičně vědět, vzdělávací a kulturní aktivity Židovského muzea, Tereziánské iniciativy apod. jsou na vysoké úrovni. Málokde jsou židovství a Izrael tak kladně vnímány veřejností. Snad jen pražská ŽO by mohla fungovat méně uzavřeně, jako mimopražské obce se více otevírají sympatizantům a lidem bez halachického původu.

3/ Potěšila mě krásná demonstrace solidarity s židovskou komunitou v den plánovaného pochodu neonacistů Židovským Městem. Kromě právě těchto (naštěstí okrajových) projevů extremismu mě snad nezarmoutilo nic.

4/ Dobrá. Proč by ne? U takhle nepočetné obce jde hlavně o to neodradit lidi, kteří mohou mít o komunitní život zájem.

MICHAL FRANKL, nar. 1974; historik

1/ Jako člověku vyrůstajícímu ve velmi asimilované a sekulární rodině mi pád komunismu poskytl větší volnost v hledání vlastní identity a nalézání cesty k vlastnímu židovství.

2/ Myslím, že obnova židovského života v České republice by neměla být pomě-

řována spory na židovské obci, ale spíše obnovou náboženského a komunálního života, růstem židovské kultury, ale také rekonstrukcí památek a vrácením Židovského muzea v Praze židovské komunitě.

3/ Vždy mě velmi těšil zájem o židovství, židovské dějiny a kulturu ze strany nežidovské veřejnosti. Jsem ale zklamán tím, že tento zájem je často povrchní a nepřispívá k tomu, aby se Češi identifikovali s jazykově, nábožensky a kulturně rozma-

4/ Tady může člověk jen doufat, že dobrá. Podle mě je ale podmínkou jistá otevřenost, byt' nikoli neohraničená, komunikativnost, vysoká tolerance a vstřícnost. Není nás zase tolik, abychom se mohli formovat do nesmiřitelných táborů.

LIVIE ROUBÍČKOVÁ, nar. 1919; textilní návrhářka

1/ Cítila jsem se podstatně volnější, chvíli mi to trvalo si zvyknout, ale neměla jsem ani za komunismu problém se svým původem a vztah k židovství jsem nemusela zkoumat. Ten byl daný, tichý, nenápadný a soukromý.

2/ Myslím, že v prvních letech po pádu komunismu bylo více nadšení a radosti z uvolnění a určité vydechnutí, člověk se těšil, že se toho dožil po dlou-

hých letech pokrytectví. To se ukázalo v atmosféře na obci. Druhé desetiletí je orientováno více na materiální, finanční a jiné otázky a je také více byrokracie, asi z nutnosti. Zklamala mne doba rozhádanosti na obci.

3/ Jsem si vědoma toho, že mnohá zlepšení závisí na financích, ale uvítala bych více krásných tiskovin a la rakouské noviny, světové zpravodajství, větší náročnost při zajištění stravování a restauračního provozu. Velmi pozitivní je péče o staré.

4/ Vidím budoucnost komunity v závislosti na tom, jak následující generace budou schopné spolupracovat s tradičně xenofobní většinovou společností.

ARNO PAŘÍK, nar. 1948; kunsthistorik

1/ V tomto směru byla alespoň pro mne plodnější doba nesvobody, kdy jsem své problematické židovství mohl prožívat hlouběji a kdy bylo také více času na čtení či studium. Těch dvacet let uplynulo tak rychle, že jsem se nestačil ani zastavit. Pokud jde o samotné židovství, zůstalo všechno asi při stejném.

2/ V mé muzejní a památkové oblasti se vykonalo více, než jsme si vůbec kdy dovedli představit. A přece některé možnosti zůstaly ne zcela využity, zejména v historickém bádání, ochraně památek, připomínání lidí a míst. Nezbyl žádný čas na hlubší spolupráci s jinými židovskými institucemi v Evropě a jinde.

3/ Nejvíce potěšili noví členové obce, jak ti nejmenší, tak ti, kteří hledají cestu zpátky. Zarmoutily mě spory na pražské obci.

4/ Nebude asi už nikdy tak početná, jako před válkou, ale přesto může být docela řádná a významná (alespoň v evropském kontextu). Měla by se stát samozřejmou
(pokračování na str. 6)

NÁVRAT DO SPOLEČNÉHO PROSTORU

anketa ke 20. výročí pádu komunismu

nitou společností, která zanikla v důsledku šoa a poválečného vyhnání Němců.

4/ Myslím, že česká židovská komunita může do budoucna pohlížet s obezřetnou důvěrou, a to i ve světě ohroženém náboženským fundamentalismem, terorismem a antisemitismem a v kontextu nárůstu neonacismu a popírání holocaustu v České republice. Za velmi významné

1/ Co pád komunismu a dvacet let svobody ČR přinesly vašemu vztahu k židovství?

2/ Domníváte se, že uplynulých dvacet let, která jsou považována za nejsvobodnější období v dějinách naší země, dokázalo židovské společenství správně využít?

3/ Co vás v uplynulém dvacetiletí v souvislosti s židovským společenstvím v ČR (i mimo ni) nejvíce potěšilo a co naopak nejvíce zarmoutilo či zklamalo?

4/ Jaká je podle vašeho názoru budoucnost židovské komunity u nás?

považuji, abychom byli schopni kritického pohledu na sebe sama i svět kolem nás.

ARNOŠT GOLDFLAM, nar. 1946; dramaturg, režisér, herec a spisovatel

1/ Asi nic nového. Jsou a zůstanou to mé kořeny a ty se nemění se společenskými změnami. Možná jsem se trochu vzdálil institucionálnímu chápání židovství, ne nijak racionálně, asi mi to není dáno.

2/ Obávám se, že jen částečně.

3/ Rozpolcení obce a sváry mezi jednotlivými proudy. Připadalo mi to jako v jakékoli „církvi“. To mě zklamalo. Má to ovšem i druhou stránku a to je právě možnost volby směřování mezi těmi jednotlivými proudy.

TOLDOT (1M 25,19–28,9)

A tito jsou rodové Jicchakovi, syna Abrahamova: Abraham zplodil Jicchaka. (1M 25,19)

Když Abraham, majestátní, průlomová osobnost, zakladatel nového národa a nové víry, odchází ze scény, zůstane tu jeho syn a dědic Jicchak. Na něm je, aby převzal vedení, aby nastínil cestu, jež by vedla k tomu, aby Abrahamovo semě přineslo světu univerzální poslání Božích slov a Boží požehnání. Co nejvíce vyžaduje tak citlivý a náročný úkol? Do jaké míry bude Jicchakovo rozhodování ovlivňovat jeho psychologické břímě a rodinné zázemí? A otázka nad otázkou: Proč Jicchak dává přednost agresivnímu lovcovi Ezauovi před srdečným a citlivým Jakobem?

Abychom pronikli do jemností, jimiž se tato důležitá otázka vztahuje k povaze židovského osudu, musíme se soustředit nejen na to, co Bible říká, ale i na to, co neříká, co čteme mezi řádky, a navíc i na důsledky našeho příběhu, hlavně tam, kdy se jeho průběh zdá vymknutý z řádu a neodpovídá našim očekáváním.

Například: sidra Toldot začíná (od půlky kapitoly 25) zrozením dvojčat, která se narodí Jicchakovi a Rivce; o něco později následuje vyprávění, jak starší Ezau „zavrhně“ právo prvorozeného tím, že ho „prodá“ mladšímu bratruvi Jakobovi za miskou čočky. V kapitole 26 text odbočuje od hlavního tématu a dozvídáme se, že Jicchak odchází do Geraru, země obsazené Filištinů a jejich králem Avimelechem, a čteme o tom, co všechno ho potkalo. Pak jakoby stříhem následuje domácí soupeření dvojčat o prvorozenectví.

První verš naší sidry – a popis následující generace hebrejského vedení – zní takto: „A tito jsou rodové Jicchakovi, syna Abrahamova: Abraham zplodil Jicchaka“ (1M 25,19). Není podivné, že text neznamenává generace počínaje Jicchakovými dětmi, což je v biblickém stylu obvyklé, ale začíná u Jicchakova předka, „syna Abrahamova; Abraham zplodil Jicchaka“? Možná je toto klíčový moment: Jicchakův vztah se syny – a jeho výběr budoucího velitele – je přímým důsledkem toho, jak Jicchak vnímal svůj vztah k otci a k otcově způsobu vedení.

Abraham byl zakladatel v každém smyslu toho slova – byla v něm veškerá dynamika, iniciativa a odvaha, jakou od takové osobnosti očekáváme. Nejenže Boha následuje, dokonce kráčí před ním; aby zachránil Lota, pustí se do války proti výbojným národům oblasti úrodného půlměsíce a vyhraje ji; a dokáže i vychovávat nově generace tak, aby „zachovávaly cestu Hospodinovu: konati spravedlnost a právo...“

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Rembrandt van Rijn: *Abraham a Jicchak.*

(1M 18,19). Takže není divu, že v očích Jicchaka byl otec Abraham hlavně rozhodná a tvrdá osobnost.

Jicchak je proti němu mnohem pasivnější a introvertnější člověk, což je přirozený důsledek toho, že žil ve stínu dominantního otce, s nímž se nemohl měřit. Jicchak se nikdy do ničeho nepustí sám: je zavlečen (*kach-na*) ke spoutání; je mu nalezena manželka a podvodem od něj vyloučí požehnání pro prvorozeného. Ačkoli byl Bohem označen jako dědic Abrahamův („Jicchakem bude ti povoláno potomstvo“ 1M 21, 12), nikdy nezapomene, že otec nechtěl, aby Jišmaela vyhnali, a že když Hospodin poprvé slíbil Abrahamovi syna se Sárrou, patriarchova reakce byla: „Kéž by žil Jišmael před tebou!“ (1M 17,18). Jišmael je opravdu silnější a boječtivější než Jicchak a otec ho možná považuje za spíše uzpůsobeného pro vládu než Jicchaka. Jicchakova „posedlost“ Jišmaelem způsobuje, že se často (1M 24,62; 1M 25,11) vrací do Beer Ševy, ke „studni přísahy“, kde Hospodin zachránil Hagar a požehnal Jišmaelovi. Možná právě proto, že se sám cítil slabý a nedostatečný, si vybral jako oblíbenec

Ezaua a nikoli zdánlivě pasivního Jakoba, který mu tolik připomínal sebe sama.

VAJECE (1M 28,10–32,3)

Jakob vzal čerstvé pruty topolové, zelené a ořechové a kaštanové, oloupal z nich proužky bílé, odhaluje bílé (místo) na prutech; pak postavil pruty, které oloupal, do žlabů, do koryt (vody), kam přicházely ovce pít, před ovce, aby řjely, když přicházejí pít. (1M 30,37–38)

Co se dělo s Jakobem během těch dlouhých let, když žil v Haranu se strýcem Labanem? V minulé sidře nám byl představen jako „muž prostý, bydlící ve stanech“ (1M 25,27), jako čistý a trochu naivní chlapec. Zřejmě introvertnější než někdo, kdo žije venku a toulá se po lesích: jestli je stan biblickým symbolem pro dům, dům studia a dům modlitby (4M 24,5 dle Midraše), pak Jakoba lákal spíše domácí klid a kniha (Bible) než příroda a lov. A i když se mu stane zásadní, pro jeho osobnost dokonce klíčová událost, a i když tuto událost do jisté míry činí on sám – teď hovoříme o jeho získání práva prvorozeného, při kterém se choval jak jako protagonista, tak jako syn, jenž jenom „poslouchá maminku“ – stále jako by byl duchem nepřítomný, jako by snil o žebříku spojujícím nebe a zemi...

Ale v zemi Labanově se setkáváme s velmi rozdílným, proměněným Jakobem. Je to obchodník: uzavírá s Labanem smlouvu, která je pro něj zdánlivě nevýhodná: žádá totiž, aby přírůstek v ovčích a kozích stádech byl rozdělován tak, aby tečkovaná a strakatá mláďata připadla Jakobovi a ostatní strýci. Laban nadšeně souhlasí.

Ale Jakob dokáže, že je mistrem chovatelství: před 4000 lety zvládl genetické experimenty a díky dovedně oloupaným prutům, na které se zvířata dívala při páření, se ve stádech rodila spousta pruhovaných a tečkovaných potomků. Z Jakoba se stane boháč tím, že odhaluje *lavan* (hebrejský výraz pro bílý a současně strýcovo jméno) pod kůrou prutů.

Může se nám zdát, že z Jakoba se stal „podvodný manipulátor“, a navíc, že vyměnil svůj sen o sjednocení nebe a země a případný návrat do Izraele, domova otců, za stádo strakatých ovčí a koz, za „maso“, které mu dává pozemský, materiální zisk, že zapomněl na léta v ješivě v Šemu a Everu (1M 31,10–12). Co se s ním stalo?

Talmudičtí učenci v tomto ohledu vložili spoustu energie do výkladu jeho jména, řídíce se rčením „je takový, jako je jeho jméno“. Jakobovo jméno zní hebrejsky Ja'akov, což má několik asociací. Bible zobrazuje Jakobovo zrození takto: „A pak se objevil (Ezauův) bratr, s rukama držícíma se Ezauovy paty; a tak ho pojmenovali

Ja'akov“ (*ekev* znamená pata). Ja'akov znamená také někoho, kdo se chytil paty, ve smyslu připlížil se zezadu. A současně toto jméno naznačuje kladnější vlastnost, schopnost „vypracovat se ze dna“, zvítězit nad nepřízní osudu úsilím a pílí, „nakonec zvítězit a triumfovat“ (Sforno). Který význam je správný?

Jakobova povaha je tak plnokrevná, že v nás rezonuje jako zřejmě nejlépe vykreslená osobnost v Bibli. Naši moudří mu říkají „nejzvláštější z praotců“, neboť se ze všech patriarchů nejvíce mění, bloudí a vyvíjí, aby se nakonec objevil, triumfoval jako Jisrael (jak byl později pojmenován). Když čteme Bibli dostatečně pozorně, objevíme skryté klíče k jeho povaze a jejímu vývoji.

Stačí zatím říci, že Jakob velmi trpěl tím, že otec Jicchak „zamiloval si Ezaua, neboť přinesl mu zvěřinu“ (1M 25,28). Text zdůrazňuje důvody, pro které byl Ezau milovaným synem, jeho materialismus – zálibu v „rudém“ (mase), šikovné vyjadřování, jímž dokázal ovládat (polapit, *cajid*).

Jak ukázal rav Chajim Ibn Atar (v komentáři z 18. století známém jako *Or ha-chajim ha-kadoš*), hned v následujícím verši se dozvídáme, že když Ezau přišel unavený z pole, Jakob vařil pokrm z čočky, jenž byl také červený – zřejmě pro otce. Jakob si zoufale přál zasloužit si otcovskou lásku a doufal, že třeba červená omáčka by mohla být dostatečnou náhradou za Ezauovu zálibu v rudém mase a možná mu přinést i prvorozenectví. To, že využil příležitosti, aby si koupil od Ezaua právo prvorozeného, se zdá logickým vyústěním účelu, kvůli němuž pokrm připravoval. Ale nepochybně přitom využívá bratrova hladu a vyčerpání!

Z tohoto pohledu je zřejmé, že Jakob toužil být otcovým Ezauem, toužil po otcovském objetí a prvorozenectví, které bylo výsadou staršího bratra. Takže se velmi ochotně podřídil Rebečiným plánům, jak ho získat: zabalit se do šatů, které oblékal Ezau, na ruce natáhnout kozleci kůže, aby byl „chlupatý“ (jako Ezau) a páchl jako on, když půjde za otcem a prohlásí „Já jsem Ezau, prvorozený syn tvůj“ (1M 27,19).

Jakob, ten, který nakonec zvítězí a pracovitostí Ezaua překoná, se v tomto okamžiku stal spikleneckým uchvatitelem, který odloupil svou skutečnou srdečnou povahu, aby nalezl bílou vrstvu podvodu. Jakobovo pravé hrdinství teprve přijde: bude to jeho schopnost vrátit se opět sám k sobě – a ke svému Bohu – a zjevit se jako Jisrael.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – listopad 2009

Staronová synagoga

30. 10.	pátek	začátek šabatu	16.24 hodin
31. 10.	sobota	LECH LECHA 1M 12,1–17,27 hf: Iz 40,27–41,16 mincha	16.00 hodin
		konec šabatu	17.30 hodin
6. 11.	pátek	začátek šabatu	16.13 hodin
7. 11.	sobota	VAJERA 1M 18,1–22,24 hf: 2Kr 4,1–37 mincha	15.50 hodin
		konec šabatu	17.20 hodin
13. 11.	pátek	začátek šabatu	16.02 hodin
14. 11.	sobota	CHAJEJ SARA 1M 23,1–25,18 hf: 1Kr 1,1–31 mincha	15.40 hodin
		konec šabatu	17.10 hodin
20. 11.	pátek	začátek šabatu	15.54 hodin
17. 11.	úterý	1. den Roš chodeš kislev	
18. 11.	středa	2. den Roš chodeš kislev	
21. 11.	sobota	TOLDOT 1M 25,19–28,9 hf: Mal 1,1–2,7 mincha	15.30 hodin
		konec šabatu	17.04 hodin
27. 11.	pátek	začátek šabatu	15.47 hodin
28. 11.	sobota	VAJECE 1M 28,10–32,3 hf: Oz 12,13–14,10 mincha	15.30 hodin
		konec šabatu	16.59 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každé pondělí, čtvrtěk a na Roš chodeš šachrit od 6.30 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 9 hodin.

V pátek večer se zde bohoslužby nekonají.

Španělská synagoga

(Bejt Praha)

Každý pátek kabalat šabat od 18 hodin.

Bejt Simcha

(Mánesova 8, Praha 2)

Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.

Hodiny pro veřejnost až do odvolání

pouze po předchozí telefonické dohodě na čísle 724 027 929.

PIETNÍ AKT

**V neděli 8. listopadu 2009 v 11 hodin se uskuteční
na Novém židovském hřbitově v Praze 3 – Strašnicích
pietní akt k uctění památky obětí tragédie lodi Patria (25. 11. 1940).**

NÁVRAT DO SPOLEČNÉHO PROSTORU

anketa ke 20. výročí pádu komunismu

(pokračování ze str. 3)

součástí nejen našeho života, ale také života tzv. většinové společnosti. A měla by také té společnosti již samou svou existenci přinášet širší dimenzi, která překračuje pražskou kotlinu.

EVA FANTOVÁ, nar. 1947; knihovnice

1/ Můj vztah k židovství je stále stejný, daný rodinou, ve které jsem vyrostla. Rozdíl je v tom, že po revoluci se obec změnila a můj vztah k ní se upevnil.

2/ Porevoluční dobu využilo židovské společenství beze zbytku. O Židech se často mluví a píše, dokonce se dá říci, že někdy až příliš. Velká a přínosná změna je, že většina z nich se necítí ohrožena.

3/ Nejvíce mne těší dobré vztahy na obci. Z míry mne vyvedla situace, kdy osobní údaje členů obce byly předány do nesprávných rukou.

4/ V současné době je naše židovská komunita dobře ukotvena, přesto je její pozice křehká. Určitě by nebylo dobré, kdyby ji v budoucnu ohrozilo jakékoli dělení.

JAROSLAV FRANEK, nar. 1948; matematik, mluvčí Ústředního svazu židovských obcí na Slovensku

1/ Naše (moje) židovstvo sa stalo súčasťou zdanlivo početnejšieho celku. Dnešný počet slovenských Židov je pomerne malý, ale predsa väčší, ako tomu bolo pred nežnou revolúciou. Súvisí to s tým, že mnoho našich ľudí sa vynorilo z „ilegality“ a prihlásilo k svojmu pôvodu. Židovstvo sa stalo etablovanejším, rastie počet židovských spolkov, organizácií a aktivít.

2/ Druhá časť otázky má rovnakú váhu aj pre nás, „zajordánskych Slovákov“. Iste sme urobili množstvo chýb, ťažko sa dalo očakávať niečo iné.

3/ Najpotešiteľnejšie je vidieť aktivity mladých (Únie židovskej mládeže), ktorých je paradoxne ešte menej, ako nás skôr narodených.

4/ Poznám názory, podľa ktorých vlastne čas židovskej komunity na Slovensku pomínul. Keď si uvedomím, koľko z nás a za akých okolností odišlo a ako sa zdcimo-

valo slovenské Židovstvo v porovnaní s predvojnovým, tak sa mi do myšlienok automaticky vtlačajú výrazy, ktoré poznáme z Tóry: Hospodin nedopustí, aby zahynulo celé spoločenstvo. Ale o tomto sa ťažko píše.

ZUZANA PETEROVÁ, nar. 1950; psychoterapeutka, spisovateľka

1/ Bez obav se hlásit ke své židovské víře a v ní klidně vychovávat naše čtyři děti.

Ranní modlitba ve Staronové synagoze. Foto Karel Cudlín.

2/ Myslím, že ano. Každý najednou dostal prostor pro svá vyjádření, očekávání, ale také otevření dob minulých, bolestných.

3/ Velké množství nejrůznějších nápadů a projektů, obnovení židovského života všedních dnů, intenzivní napojení na židovské komunity ve světě, především pak s Izraelem. A co mě zarmoutilo? Často cítím mezi námi, Židy, jakoby zvláštní soutěž „Kdo je větší Žid...“, což podle mého názoru souvisí s naší ještě nezrálou tolerancí jeden vůči druhému. Zároveň mě mrzí, že ona známá „jidiškaj“ se často nedostavuje...

4/ Pevně věřím, že velká. Časem se také určitě naučíme víc respektovat jeden druhého a zamyslíme se nad tím, že být Žid znamená neztracovat věci duchovní.

IRENA DOUSKOVÁ, nar. 1964; spisovatelka

1/ Můj vztah k židovství se zásadně nezměnil, jen se za těch dvacet let v mnoha směrech prohloubil a rozvinul. Počínaje svobodným praktikováním židovství způsobem, který je mi blízký, přes redigování časopisu *Maskil* až po liberální konverzi. Zásadní byla také možnost židovského vzdělávání dětí, ať už v Lauderových školách či v rámci Bejt Elendu. Nebýt listopadu 89 pravděpodobně bych se ani nikdy

nesetkala se svým otcem, který žil od r. 1964 v Izraeli.

2/ Nechci-li zabíhat do přílišných podrobností, s drobnými výhradami bych řekla, že v podstatě ano.

3/ Toho pozitivního by bylo strašně moc, rozkvět židovského společenství v Čechách byl a je obrovský. Zklamaly mě zbytečné konflikty uvnitř této komunity.

3/ Pevně doufám, že budoucnost židovské komunity u nás bude dobrá. Ačkoli je tu i důvod k obavám: situace v Izraeli a na Blízkém východě či nárůst pravicového extremismu u nás i jinde v Evropě a neschopnost politiků na něj adekvátně zareagovat. Dále podle mého soudu nevyvážená a vůči Izraeli často nespravedlivá zahraniční politika EU, zřejmě diktovaná strachem z milionů muslimských obyvatel západní Evropy. V tomto směru oceňuji postoj většiny českých vlád a doufám, že takový zůstane i v budoucnu.

PETER GYORI, nar. 1969; vedoucí komunity Bejt Praha

1/ Měl jsem přístup k informacím, knihám, vědomostem. Mohl jsem studovat v Izraeli a potom v USA. Mohl jsem svobodně prožívat židovství doma i na ulici.

2/ Potenciál, který tu byl, když lidé začali svobodně hledat odpovědi na spoustu otázek, kdy se někteří ze dne na den dozvěděli, že mají židovské kořeny, ten se úplně nevyužil.

3/ Potěšilo mě, že se židovské obce znovu otevřely, že se lidé mohou svobodně setkávat. Po krásném a bezbolestném období přichází znovu doba nejistoty, která se týká budoucnosti židovských obcí, delegitimizace Státu Izrael, vzestupu pravicových i levicových extremistických názorů a skupin, které jsou stále lépe organizované.

4/ V několika příštích letech budeme muset dávat víc prostředků na prevenci a boj proti extremismu. Dojde k větším konfrontacím ohledně toho, k jakému směru judaismu se budou komunity hlásit.

AVIEZER TUCKER, nar. 1965; filosof a politolog

1/ Vyrostl jsem v Izraeli, a tak místa jako Praha, Varšava či Lvov mě oslovovala kvůli své historii, ale byla ode mě a mé generace vzdálena v čase. Před rokem 1989 by mi návštěva Prahy připadala asi jako výlet do římské říše a s izraelským pasem byla právě tak uskutečnitelná.

2/ To nedokážu posoudit.

3/ V globálním měřítku je potěšitelné, že na Židy už lidé nehledí jako na něco výjimečného. Tohle platí hlavně v USA, kde přijetí Židů je důsledkem zvýšené tolerance a sociálního poučení, zatímco v Evropě je pokles antisemitismu vystřídán xenofobií vůči jiným etnikům, hlavně vůči Romům nebo muslimům.

Největší vnitřní nebezpečí pro judaismus v uplynulých dvaceti letech spočívá v užívání marketingových metod k tomu, aby se šířila vysoce komercializovaná forma judaismu, kdy se fundamentalistické skupiny, které nezajímá nic jiného než majetek využitelný pro komerční důvody, zacilují na malé, ale bohaté židovské obce. Mluvím samozřejmě o Chabadu.

4/ Židé jsou jako všichni ostatní (hloupí či chytrí), jen ve všem o něco víc. Takže doufám, že to „o něco víc“ bude znamenat, že budoucnost bude převážně dobrá.

MAHULENA SVOBODOVÁ, nar. 1974; architektka

1/ Měl na něj zcela zásadní vliv. Přidala jsem se k nové vlně zájmu a začala se o ně blíže zajímat, také ve vztahu k vlastní rodinné historii. Velmi mě ovlivnila a obohatila možnost seznámit se v Unii židovské mládeže a na židovské obci s dalšími lidmi mého věku.

2/ Ano i ne. Jako jednotlivci asi ano, jako společenství ne. Blíž znám pouze pražskou židovskou obec. Mohla by lákat mnohem širší okruhy svých členů i příznivců, být otevřenější. Ani ne ve smyslu členství v obci, ale právě ve smyslu toho, koho se snaží zaujmout.

3/ Těší mě veškerá aktivita, například otevření židovských škol a školek, práce nakladatelství Sefer a časopisu *Roš chodeš*, a mrzí mě, že se toho neděje víc.

4/ Pokud budou dobře fungovat židovské školy a další aktivity pro židovské děti a mládež, tak snad v rámci možností dobrá.

MARTA MALÁ, nar. 1979; hebraistka, předsedkyně NFOH

1/ Naštěstí jsem prožila v době komunismu poměrně krátký a ještě k tomu neuvědomělý čas. Dnes je pro mě samozřejmé, že mohu svou víru svobodně vyznávat a praktikovat, asi si ani pořádně neumím představit, že by tomu bylo jinak.

2/ Komunita jich využila v rámci svých možností dostatečně.

3/ Obnova židovské komunity; na Židy Podkarpatské Rusi, díky nimž tradiční judaismus za komunismu přežíval i u nás, navázali pod vedením rabiho Sidona mladí. Osobně mě rmoutí vývoj české politiky.

4/ Jsem optimistka.

LEO PAVLÁT, nar. 1950; publicista, překladatel, ředitel Židovského muzea

1/ Strávil jsem čtyři roky v Izraeli a tato zkušenost nesmírně obohatila mé židovství. Neprožívám je také stejně jako před dvaceti lety. Ne snad v rozporu s tradicí, ale intenzivně vnímám, že náboženství, víra a duchovnost nejsou totéž.

2/ V zásadě ano. Židé navázali na komunisty zlikvidované aktivity a zejména v Praze se podařilo vybudovat velmi dobrý systém péče o přeživší šoa. Bylo obnoveno židovské školství, uspokojivě dopadly restituční, rozvinula se náboženská, spolková a kulturní činnost, čeští Židé mají na veřejnosti dobré jméno.

3/ Je hezké vidět, kolik už je u nás mladých židovských rodin s malými dětmi. Na druhé straně dodnes těžko nesu konflikt v pražské židovské obci. Léta, která od něho uplynula, prokázala, jak neopodstatněná a zlovlná byla obvinění, vznesená lidmi z okruhu někdejšího předsedy ŽOP T. Jelínka. Zklamán jsem z postoje, který většina světa zaujímá k Izraeli, znepokojující je obecný nárůst antisemitismu.

4/ Čím více se budeme osobně podílet na jejím rozvoji, čím pozornější k sobě budeme, tím bude naše společenství lepší.

PAVEL SLÁDEK, nar. 1976; hebraista, odborný asistent na FF UK v Praze

1/ Především klíčové setkání s Jakubem Grünbergerem z "I (1922–2002), jež vyústilo v několik krásných let v neopakovatelné atmosféře chederu, který vedl. Z jeho kritického, a přesto nikoli destruktivního

Letošní letní tábor pro židovské děti. Foto Jiří Daniček.

přístupu k židovské tradici čerpám dodnes. Měl jsem navíc možnost nahlédnout blíže do jeho osobní zbožnosti. Charakterizovala ji vzácná samozřejmost a neokázalost.

2/ „Politické“ události židovského společenství sleduji spíše jako historik židovského myšlení, tedy s jistým odstupem. Fascinuje mě tvrdošijnost, s níž některé

středověké vzorce uspořádání vzdorují modernitě. Zejména mám na mysli opakovaně selhávající pokusy o rozštěpení jediné „pražské“ obce na různá společenství, lišící se náboženským cítěním.

3/ Těší mě dobré vztahy Židů s Čechy, zejména živá kulturní spolupráce. Netěší mě vnitřní rozdíly uvnitř společenství.

4/ Naštěstí již budoucí existence jako taková není ohrožena. A jaká bude, záleží jen na nás. To je, myslím, z historického pohledu velmi výjimečná situace, která je však v hluboké harmonii s důrazem, jenž klade judaismus na převzetí odpovědnosti za vlastní osud.

LUKÁŠ PŘIBYL, nar. 1973; politolog, historik, dokumentarista

1/ Pokud se týče mé vlastní česko-židovské identity, tak nic zvláštního. Co se týče možnosti svobodně rozvíjet svoje znalosti o židovství (a tím míním nejen náboženství, ale i kulturu), pak se otevřelo prakticky neomezené pole působnosti.

2/ Víceméně ano, až na nešťastný a zbytečný rozkol v komunitě. Tahle jizva se bude ještě nějakou dobu hojit.

3/ Potěšila mě životaschopnost a rozmanitost židovského společenství v ČR. Bohužel se tato energie může projevat i negativně, už výše zmíněnými bratrovražednými půtkami a osobními nenávisťmi.

4/ Budoucnost vidím pozitivně: bude růst, rozvíjet se a rozpory budou zapomenuty.

ANNA LORENCOVÁ, nar. 1927, socioložka

1/ Můj základní vztah k židovství se asi příliš nezměnil. Pocházím z Mostu, mosettečtí Židé, stejně jako moji rodiče, mluvili většinou německy. Ovšem otec byl lékař a s českými pacienty mluvil česky. I matka uměla slušně česky. Při sčítání 1930 jsme se hlásili k židovské národnosti. V rodině se dodržovaly hlavní židovské svátky, i když návštěvy synagoze měly spíše společenský charakter. Snad

to bylo dáno tím prostředím v pohraničí, že židovství bylo tím základním pocitem. Já i bratr jsme chodili do Makabi i do skautu, do českých škol a byli jsme „vlastenci“. Ta dvě trička – české a židovské mne nikterak netísňují. Dokážu být v příslušné situaci hrdá i nešťastná v obou.

2/ Ano.

(pokračování na str. 22)

STUDIUM TÓRY

jako ochrana před smrtí – tři variace na stejný příběh

V „moři“ *Babylonského talmudu* nalezneme také tři příběhy se stejnou zápletkou. Všechny tři se týkají studia Tóry. A přece každý z nich sděluje ještě něco dalšího. Záminkou k vyprávění prvního příběhu je zdánlivý rozpor mezi dvěma výroky rabiho Jochana. Podle druhého z nich jsou „slova Tóry útočištěm“ – chrání člověka před přestoupením zákona a před proviněním. Talmud však následně nabízí hlubší výklad: Tóra je útočištěm před andělem smrti: „To je jako s ravem Chisdou, který seděl a připravoval si studijní materiál v Ravově akademii. A anděl smrti se k němu nemohl přiblížit. Ústa rava Chisdy totiž ani na okamžik nepřestala opakovat učební látku. Anděl smrti se tedy vzdálil a sedl si na cedr poblíž Ravovy akademie. Cedr se zlomil a rav Chisda se odmlčel. Tehdy se jej anděl smrti zmocnil.“ (Makot 10a)

Příběh zdůrazňuje, že studium je v judaismu především aktivitou, probíhající v čase. Důležitá je kontinuita studia jako takového – nikoli dosažené znalosti! Tóra jakožto učení je pojátkem mezi Bohem-stvořitelem a člověkem-stvořenou bytostí. Studium představuje pramen a proud života, jenž udržuje člověka v bytí. Jiné zmínky v Talmudu představují rava Chisdu jako významného učence a proslulého oponenta v disputacích. Podle pozdního pramene z roku 987 zvaného *Igeret rav Šrira Gaon* dokonce rav Chisda po deset let předsedal akademii v Suře. Přesto se tento učenec ani na samém sklonku života nespokojuje s již dosaženými znalostmi, jež přece musely být nesmírné. Pokračuje ve studiu až do okamžiku, kdy jej zvuk praskajícího cedru vyleká a anděl smrti lstí získává jeho duši.

Druhý příběh se skládá ze dvou částí, odlišných jazykem. Zatímco úvodní rozhovor, ve kterém diskutuje král David s Bohem, je v hebrejštině, druhá část, jež je paralelou k nám již známému příběhu o ravu Chisdovi, přechází do aramejštiny. David přemítá o svých posledních dnech a táže se Boha: „Pane světa! Oznam mi, Hospodine, jaký bude můj konec!“ Bůh odpovídá: „Držím se zásady, že konec smrtelných bytostí neoznamujeme.“ David se však táže dál: „Jaké je trvání mých dnů?“ Bůh mu odpovídá: „Držím se zásady, že

neoznamujeme trvání dnů člověka.“ Nakonec se David táže: „Dozví se, jak odejdu?“ Odpověděl mu: „Zemřeš o šabatu.“ Ani s touto odpovědí však není David spokojen a žádá: „Ať raději zemřu prvního dne v týdnu, po šabatu!“ Bůh se však odvolává na řád, který do světa vložil při jeho stvoření: „Tehdy již musí přijít království Šalomouna, tvého syna. A jak by se jedno království mohlo sejít s jiným třeba jen o šířku vlasu!“ David se nevzdává

Kresba Marcela Sidonová.

ani nyní a žádá, aby směl tedy zemřít již v předvečer šabatu. Bůh rozhovor uzavírá: „Je pro mne lepší jeden den, po který sedíš a zabýváš se Tórou, než tisíc zápalných obětí, které mi v budoucnu přinese tvůj syn Šalomoun na oltář.“

POSELSTVÍ ROZHOVORU

Než přejdeme k druhé části a srovnání s prvním příběhem, povšimněme si poselství samotného rozhovoru. Vyprávění zde postupuje od obecně lidského strachu z posledních věcí člověka k nehlubším myšlenkám judaismu. Nejprve Bůh skoro omluvně sděluje, že se rozhodl některé věci před lidmi skrýt, a nesdělil je tedy ani samotnému králi Davidovi, jehož zvláštní postavení je jinak zřejmé ze skutečnosti, že s ním Bůh přímo hovoří. Když však Bůh následně odmítá posunout Davidův odchod ze světa o jediný den, argumentuje řádem, do něž se ani on sám jako jeho stvořitel neodvažuje

zasáhnout. Tímto řádem však není nic jiného než Tóra, jež existovala již před stvořením našeho světa a v níž je světový řád obsažen. Závěrečný výrok je z hlediska posvátných židovských dějin zcela zásadní obhajobou rabínského judaismu: davidovská doba, jež předchází vybudování jeruzalémského Chrámu Šalomounem a provádění obětí, je hodnocena kvůli studiu Tóry výše. Neznamená to snad, že i nyní, po zničení Chrámu, můžeme právě studiem Tóry dosáhnout stejné duchovní úrovně? Vždyť studium Tóry nejen chrámové oběti nahrazuje, ale dokonce tisícinásobně převyšuje! Patří k vyprávěcím finesám talmudické literatury, že je tato myšlenka vložena do úst samotnému Bohu, a dokonce ještě předtím, než je samotný Chrám postaven...

Vraťme se ale k aramejské části příběhu: „Každý šabat David sedával a studoval po celý den. Toho dne, kdy měla odejít jeho duše, k němu přišel anděl smrti, ale nemohl se ho zmocnit, protože Davidova ústa nepřestala ani na okamžik opakovat učební látku. Anděl si řekl: „Co mu mám provést?“ David měl za domem sad. Anděl smrti šel a trásl stromy. David vyšel, aby se podíval. Když lezl na žebřík, praskla příčel, a on se odmlčel. Tehdy jeho duše odešla.“ (Šabat 30a–b)

Nyní již chápeme, proč Bůh nechtěl nechat Davida zemřít ani o den dříve – před šabatem. V kontextu předchozí části příběhu získává část s andělem smrti nový rozměr. Studium nejen chrání před smrtí, ale plní funkci oboustranného spojení mezi člověkem. Není to jen člověk, jež studium udržuje při skutečném životě. Také stvořený svět, jehož existence vyjadřuje Boží vůli, od studia odvisí. Studium má univerzální a kosmický význam.

Třetí příběh je zasazen do dramatického kontextu. Raba bar Nachmani je nařčen z toho, že díky přednáškám v jeho akademii dvanáct tisíc Židů neplatí včas měsíční daň v měsících nisanu a tišri, kdy probíhaly nejpopulárnější přednášky. Prchá před úřady a skrývá se na různých místech v okolí Pumbedity (byl představeným místní akademie). Poté, co je chycen a podaří se mu osvobodit se prostřednictvím zázraku, utíká na místo, zvané Akra di-Agama: „Seděl takhle na ležícím kmeni datlové palmy a opakoval si látku. V nebeské akademii právě probírali následující rozpor: Předcházeli skvrna na kůži bílý vlas – znamená to, že postižený člověk rituálně nečistý. Předcházeli-li bílý vlas skvrna na kůži – znamená to,

že je postižený člověk rituálně čistý. Je-li o pořadí nejistota – Bůh prohlašuje postiženého za rituálně čistého, zatímco všichni učenci v nebeské akademii tvrdí, že je rituálně nečistý. Říkají: „Kdo ten rozpor rozřeší?“ – „Rozřeší jej Raba bar Nachmani!“ (...) Poslali pro něj již posla – anděla smrti. Ten se k němu však nemohl přiblížit, Rabova ústa totiž ani na okamžik nepřestávala opakovat učební látku. Mezitím se zvedl vtr a hrdloval mezi kmeny. Raba bar Nachmani se domníval, že je to jednotka jezdců. Řekl: „Raději zemřít, než padnout do rukou státu!“ Když jej již duše opouštěla, zvolal: „Čistý! Čistý!“ Tu se ozval hlas z nebes a řekl: „Šťastný jsi, Rabo bar Nachmani, neboť tvé tělo je čisté a tvá duše vyšla v čistotě (při vyslovení slova čistý)!“ (Bava mecia 86a)

PROPOJENÍ DVOU ROVIN

Třetí varianta příběhu rozvíjí myšlenku studia jakožto náboženské aktivity, jež propojuje pozemskou a nebeskou sféru. Pozemské akademii odpovídá akademie nebeská (*metivta de-rakia*), kde rabínští učenci studují Tóru v přítomnosti Boha. Podobnost mezi pozemskou a nebeskou akademii je dokonalá. Studuje se zde za použití stejných argumentačních metod a každý má právo vznést námitku. V našem příběhu jsme svědky situace, kdy učenci zastávají jiný názor než Bůh a rozhodnout má expert v záležitostech kožních chorob – Raba bar Nachmani. Znovu se zde opakuje nám známý motiv – i když je Bůh Pánem světa, poté, co se rozhodl předat psanou i ústní Tóru včetně metod odvozování zákonů Mojžíšovi na Sinaji, je sám již „pouhým“ účastníkem studia, postaveným na roveň rabínským učencům.

Příběh obsahuje jistý paradox. Oba vzdělávací stupně, pozemský i nebeský, jsou na jednu stranu propojeny, takže v nebeské akademii jsou si vědomi toho, že se Raba bar Nachmani prohlásil za specialistu v jistých oborech. Na druhou stranu Raba bar Nachmani musí nejprve zemřít, aby se mohl do diskuse v nebeské akademii zapojit.

V kontextu celého příběhu je patrně nepřekvapivější samotný závěr. Raba bar Nachmani jako by se v posledním okamžiku svého života pokusil o nemožné – o propojení obou rovin studia. Jeho výkřik „čistý, čistý“ se totiž vztahuje jak k látce, kterou studuje ještě zde na zemi (to je zřejmé z toho, že nemohl vědět, co se právě v nebeské akademii řeší), ale také k problému, kvůli kterému byl vlastně do nebeské akademie povolán. Není jisté náhodné, že o předmětu sporu rozhoduje Raba bar Nachmani v souladu s názorem Boha a že tento názor je zároveň názorem benevolentnějším.

PAVEL SLÁDEK

V HRADCI O SOUVISLOSTECH

Konference o charakteru protektorátní kultury

Úzce orientovaní odborníci nemají zpravidla možnost setkat se v diskusi nad společným tématem. Jejich specializace je nutí nepřekračovat hranice oboru. Snaha narušit tyto hranice a rozšířit perspektivu pohledu byla důvodem uspořádání mezinárodní konference *Protektorát v sociokulturních souvislostech*. Konference proběhla v říjnu na Univerzitě Hradec Králové a jejím cílem bylo přinést nové podněty a otázky do diskuse o charakteru protektorátní kultury, stejně jako o její dosavadní interpretaci, a to napříč jednotlivými obory. V rámci tří tematických oblastí (rozpolcené umění; patos odporu, alibismus sebeobětování; ideologické rámce výzkumu) zazněly příspěvky zahrnující pohled mediologický (Pavel Večeřa, Petr Bednařík), historický (Naděžda Morávková, Eduard Burget), literárněhistorický (Josef Vojvodík, Jiří Brabec) a kunsthistorický (Anna Pravdová, Hana Rousová); nechyběl ani příspěvek z oblasti kinematografie (Tereza Czesany Dvořáková), architektury (Milena Josefovičová) ad.

K nejzajímavějším patřila vystoupení J. Vojvodíka na téma specifika „protektorátní“ tvorby Toyen a Jiřího Brabce, který shrnul obecné aspekty postavení umělce v totalitním systému. Problematiky antisemitismu se dotkl Pavel Suk v příspěvku „Antisemitismus v sešitových románech Čtení pro ženy a Večery pod lampou“, kde bylo mj. zmíněno, že antisemitsky laděný sešitový román vyšel v reedici i po roce 1989. Po vystoupení P. Suka následovala široká diskuse, dokazující aktuálnost tématu.

ŠLECHTICI A ROMOVÉ

Velkou pozornost vzbudil příspěvek Hany Rousové na téma „Paradigmata kultury chování za války a jejich poválečné konsekvence“, v němž autorka prostřednictvím absurdního příběhu dvou mužů otevřela otázku dodnes nedořešených restitucí židovského majetku. Pro příznačnost příběhu je zajímavé zastavit se u něj podrobněji. Ludwig von Gamm a Felix von Kahler se nikdy nesetkali, přesto se jejich osobní příběhy fatálně zkrřížily. První pocházel z rodiny, která byla povýšena do šlechtického stavu počátkem 20. století, druhý patřil k potomkům rodu působícího v Meklenbursku od 15. století. Šlechtické tituly nebyly pro jejich střet podstatné, ale dodávají mu tragikomický rozměr: metaforicky zastřešují odlišná

kulturní chování. Kahlerovi byli Židé žijící v Čechách. Udržovali intenzivní kulturní kontakty, zejména s okruhy Maxe Broda, Angelo Neumanna apod. Vlastnili zámek ve Svinařích a vilu v Bubenči od arch. Hübschmanna. Felix s rodinou uprchl 17. 3. 1939 dramatickým způsobem do USA, a přestože po celou válku finančně podporoval československý odboj, nebyl mu na základě tzv. Benešových dekretů vrácen majetek (neboť roku 1930 uvedl při sčítání obyvatel německou národnost). Do Československa se proto nevrátil. Friedrich Ludwig von Gamm, povoláním pojišťovací agent, byl organizátorem německé kontrarozvědky (Abwehru) v protektorátu. Nastěhoval se do Felixovy luxusně zařízené vily v Bubenči. Před koncem války nechal uskladnit její mobiliář a uprchl. V konci 50. let žádal v dopisech Kahlerovy, aby se pokusili získat uskladněný majetek a „vrátili“ mu jeho věci. V té době už Felix nežil, vše vyřizovala jeho dcera Maria Bauer. Gammyvy dopisy, jejichž ukázky byly v příspěvku citovány, jsou absurdním svědectvím arogantního chování člověka neschopného jakékoli osobní i dějinné reflexe.

S příspěvkem H. Rousové souvisel svým přesahem do současnosti i referát Dagmar Magincové „K cikánské otázce: recepce a interpretace holocaustu Romů v ideologických rámcích“. Romský holocaust je u nás znám především prostřednictvím svého mediálního obrazu, který do značné míry ovládají předsudky a stereotypy charakterizující vztah zdejší majority k Romům. Příspěvek proto shrnul historický kontext válečné rasové genocidy Romů v českých zemích, podal stručný nástin stavu historického bádání o tématu a poukázal na vliv účelového historického výkladu v 90. letech, který se promítl do současné mediální diskuse o holocaustu Romů.

Na závěr konference Jiří Brabec, u příležitosti jehož životního jubilea se konference konala, připomněl, že vědci a badatelé jsou povinni pracovat na zvolených tématech z vlastní vnitřní potřeby a v této potřebě neustát, dokud si nepoloží všechny důležité otázky. Odborník pracující a publikující pouze kvůli vnějším okolnostem nemůže nikdy přinést zcela přesvědčivé a podnětné dílo. J. Brabec tak vyslovil krédo, jež by mělo ve vědecké obci zaznívat co nejčastěji.

ČESTMÍR PELIKÁN

CO JE ŽIDOVSKÁ FILOSOFIE?

Saul Kripke jako následovník Jehudy Haleviho

Existuje židovská filosofie? A pokud ano, čím se stává „židovskou“?

Nejobecnější možná odpověď je, že židovská filosofie je filosofie, kterou vytvářejí Židé. Podle nejširší definice je „Židem“ každý, koho by nacisté pronásledovali podle norimberských zákonů. Podle této definice byla židovského původu možná většina největších filosofů uplynulého století jako Husserl, Wittgenstein, Popper, Quine nebo Putnam. Jenže v jejich filosofii jako by nic židovského nebylo. Rodiče Wittgensteina a Poppera konvertovali ke křesťanství a oni sami o judaismu pravděpodobně nevěděli nic.

Jeden můj bratranec s oblibou odhaluje slavné lidi, kteří jsou navzdory svým nežidovským jménům Židé. Jednou mi s velkou pýchou oznámil, že zjistil, že hollywoodské superhvězdy Kirk Douglas (původním jménem Isur Danielovič) a Paul Newman jsou Židé. Hm, opáčil jsem, takže oni dva jsou Židé a my jsme také dva Židé, ale znamená to, že jsme také párek hollywoodských hvězd?! Mám radost, že někteří Židé jsou hrdí na to, že řada nejvýznamnějších filosofů posledních sta let pocházela z židovských rodin. Ale domnívám se jednak, že tahle hrdost neučiní z obdivovatelů velkých židovských filosofů také velké filosofy; a jednak, že tato hrdost nedělá z velkých filosofů židovské filosofy.

Druhým extrémem je, když někdo tvrdí, že židovská filosofie je pouze taková filosofie, která mezi své premisy zahrnuje základní principy židovské víry nebo podrobuje filosofické analýze židovské náboženské texty. Židovským filosofem *par excellence* je pak Maimonides. Maimonides ve svém díle kombinoval židovskou teologii s aristotelskou filosofií a současně v díle *Mišne Tora* podrobil Talmud systematické aristotelské analýze. Historicky složitější je považovat za židovského filosofa Spinozu. Tento filosof rozvíjel Maimonidovu filosofii tak, že se snažil zachovat etickou hodnotu biblických proroků, ale současně odmítal jejich pohled na svět, jenž byl podle Spinozova názoru poznamenán předvědeckou dobou. Spinozovy teologické a kritické závěry se neslučovaly s tradičním ortodoxním judaismem a vedly k tomu, že na něj byla uvalena klatba. Ta byla ovšem zrušena (u příležitosti slavnostního otevření Hebrejské univerzity v Jeruzalémě), a když dnes člověk studuje na nějaké izraelské univerzitě židovskou filosofii, zabývá se se pravděpodobně jak Maimonidem, tak Spinozou.

Je zřejmé, že Maimonides a Spinoza by měli být zahrnuti na jakémkoli seznamu židovských filosofů. V tomto článku bych chtěl ukázat, že existují židovské způsoby filosofické argumentace, které vznikly v náboženských souvislostech, ale nejsou na nich závislé a mohou být používány a byly používány v sekulárních filosofických souvislostech bez jakýchkoli náboženských předpokladů. Filozofové s židovským vzděláním, kteří znali tyto způsoby argumentace z židovského náboženského kontextu, je „exportovali“ do obecné filosofie, když čelili problémům, které mohli vyřešit právě užitím varianty těchto tradič-

Saul Aaron Kripke. Foto archiv.

ních argumentů. Jako srovnatelný příklad uveďme filosofii zakladatele pozitivismu Augusta Comta. Comte byl otevřený ateista. Nevěřil v Boha a náboženství pokládal za nejnižší ze tří stupňů historického vývoje, řadil je až za metafyziku a vědu. Ale jen málo lidí by popřelo, že Comtovo katolicko-jezuitské vzdělání mělo na jeho filosofii rozhodující vliv. Comte sekularizoval mnoho aspektů katolického myšlení, katolické filosofie a katolického pojetí dějin. Vyjmul z nich Boha a nahradil náboženství a církev vědou a vědci. Proto se domnívám, že by bylo správné nazývat Comta katolickým filosofem.

RACIONÁLNÍ VÁCLAV KLAUS?

V podobném smyslu lze mluvit o židovské povaze některých argumentů ve filosofii Saula Kripkeho. Američan Saul Kripke (narozen roku 1940) je široce uznávaný jako

jeden z nejvýznamnějších žijících filosofů. Byl zázračné dítě a první práce o logice a filosofii matematiky publikoval ještě na střední škole. Proslavil se hlavně svým příspěvkem k modální logice, oboru logiky, která se zabývá nutností a možnostmi. Ukázal, že tradice, která začala Kantem a která spojovala nutnou pravdu s apriorním poznáním a náhodnou pravdu s poznáním založeným na zkušenosti (*a posteriori*), je mylná, neboť k některým nezbytným pravdám se dospělo zkušeností (např. vědecké zákony) a některé náhodné pravdy jsou *a priori* (co by platilo jako pravdivé ve fikčním světě – například chování postavy v románu). Kripkeho otec byl konzervativní rabín, který se živil jako učitel v malých komunitách na americkém Středozápadě. Kripke sám je praktikující Žid. I když tento aspekt Kripkeho osobnosti je dobře známý, nevím o nikom, kdo by se pokusil spojit jeho filosofii s jeho náboženským zázemím. Kripkeho filosofie je považována za čistou logiku, prostou jakéhokoli kulturního nebo náboženského kontextu. Pokusím se dokázat, že to tak není.

Začněme s jednoduchým problémem, který se týká filosofie jazyka: Jak získávají vlastní jména svůj odkaz? Jak spojujeme, řekněme, vlastní jméno „Jan Masaryk“ nebo „Václav Klaus“ s jedinečnými osobami toho jména? Jedna odpověď, kterou nabízí Wittgenstein, je, že každé vlastní jméno zastupuje „ranec vlastností“ (Bündel von Eigenschaften). Jestliže se nějaká osoba vyznačuje vlastnostmi A a B a C a tak dále, pak tato osoba je třeba Václav Klaus. Každé vlastní jméno koresponduje s jedinečným rancem vlastností. První problém, jemuž filozofové zastávající tento názor musí čelit, je určit základní a jedinečný „ranec“, který odpovídá každému vlastnímu jménu. Například: i kdyby si Václav Klaus oholil knír, nabarvil vlasy na zeleno, začal uvažovat racionálně a proevropsky, i kdyby se z něj stala skromná bytost, byl by to pořád Václav Klaus. Takže zmíněné vlastnosti zřejmě nejsou ty základní. Co pak ale je Klaus? Můžete zkusit zahrát si tuto hru s „rancem vlastností“ s jakýmkoli vlastním jménem, se jménem manželky nebo dětí, zkuste nalézt vlastnosti, kterými se vyznačují pouze a jedinečně oni. Zjistíte, že to je velmi obtížné, ne-li nemožné.

A i kdybychom takový ranec určili, ani ten by pro rozlišení jedinečného nositele vlastního jména nestačil. Představte si, že někdo vynalezne stroj, který dokáže dokonale kopírovat lidi, něco jako klonování, které ovšem zahrne i stejné vzpomínky, minulost, emoce... Na jednom konci vložíme do stroje Václava Klause a na druhém vyleze armáda tisíců Václavů Klausů, všichni budou stejně vypadat, budou stejní

geneticky a duševně, s týmiž vzpomínkami a týmiž fyzickým složením. Všichni budou mít stejný ranec vlastností. Ale „původní“ Václav Klaus bude přesto tvrdit, že i když mají všichni totožné vlastnosti, on jediný je ten pravý.

SAUL KRIPKE

Saul Kripke ve svém stěžejním díle *Pojmenování a nezbytnost* (Naming and Necessity, první vydání 1972) navrhl, že chceme-li se vyhnout takovým absurditám, potřebujeme jinou teorii vlastních jmen, která neobsahuje „ranec vlastností“. Domnívám se, že Kripkeho řešení je ryze židovské. Nejprve toto řešení vysvětlím: Kripkeho základní myšlenka spočívá v tom, že vlastní jméno *nepopisuje*, ale že se jím *odkazuje*. Mohu se snažit Václava Klause popsat: potměšile a elegantně působící stařec, který sídlí na Pražském hradě atd. Ale na Klause mohu také jen jednoduše ukázat, aniž bych ho jakkoli popisoval: „Tohle je Václav Klaus, o kterém jsem mluvil.“

Je jasné, že používáme vlastní jména, když mluvíme o lidech, které jsme v životě neviděli a které nám nikdo nikdy neukázal. Například, když hovoříme o jistém císaři svaté říše římské, použijeme jméno Karel IV., ačkoli dnes nežije nikdo, kdo by na něj mohl přímo odkázat. Teorie tedy nemůže spočívat jen v tom, že na někoho ukážeme prstem. Kripke navrhl, že odkaz k vlastnímu jménu je zakončen při počátečním aktu „křtu“. Když se narodí dítě, rodiče ho vyzdvihnou a ukážou na veřejnosti (často při slavnosti, jako je obřizka nebo křest) a při tomto vyzdvížení dají dítěti jméno. Společenství, které bylo svědkem, jak se určitému člověku dalo určité jméno, předává tento odkaz na jedince v pokračujícím historickém řetězci, který spojuje původní pojmenování se současností. Když dnes odkazujeme na prezidenta V. Klause slovy „Václav Klaus“, existuje kauzálně-historický řetězec, který nás spojuje se společenstvím, které bylo svědkem původního pojmenování Václava Klause. Co spojuje člověka s vlastním jménem, nejsou podle Kripkeho jeho vlastnosti nebo popis, ale historický nepřerušovaný kauzální řetězec, který spojuje jazykovou komunitu, jež používá určité vlastní jméno, s událostí v minulosti, při níž bylo toto vlastní jméno za přítomnosti jistého společenství spojeno s určitým jedincem. Společenství pak jméno ve stále pokračující tradici předává dále. Kauzálně-historický řetězec musí udržovat odkaz v původní podobě, neboť předává informace o jménu (jímž na někoho určitého odkazuje) z jedné lidské linie v řetězci tradice ke druhé. Co se předává, je historická aso-

ciace jména s jedincem, nikoli jedincovy vlastnosti. Tyto vlastnosti se mohou měnit a mění se, jak lidé vyžívají a tradice se vyvíjejí. Kripke dává za příklad biblického proroka Jonáše. Takový prorok existoval. A tradice, která vyvrcholila Knihou Jonáš, zachovala, na koho jméno odkazuje. Ale žádná z vlastností Jonáše, jak jsou popsány v biblické legendě, jako že žil uvnitř velryby, nejsou pro určení, na koho jméno odkazuje, nezbytné a nemusí být ani pravdivé.

KRIPKE A ŽIDOVSTVÍ

Co je na tom všem židovského? Ve středověku vedli židovští filosofové podobnou debatu o Bohu a jeho vlastním jménu. Moše Maimonides (1135–1204), podobně jako Wittgenstein, navrhl, že „Bůh“ odkazuje k ranci vlastností, přesně řečeno ke třinácti ctnostem (v hebrejštině *midot*). Maimonides tyto vlastnosti shromáždil tak, že důkladně propátral, co se v Bibli říká o Bohu. Maimonidův popis Božích vlastností se také stal součástí židovské liturgie, pronáší se v každodenní modlitbě.

Odlisný přístup, o hodně blíž Kripkemu, navrhl ještě dříve židovsko-španělský filosof Jehuda Halevi (1075?–1141?) v arabsky psaném filosofickém dialogu *Kuzari*. Příběh *Kuzari* vypráví o tom, jak si pohanský král Chazarů pozve zástupce tří monoteistických náboženství, aby před ním hájili svou víru. Hádejte, kdo vyhraje?! V 19. století napsal Heinrich Heine na tenhle příběh parodii. Chazarský král v něm dochází k názoru, že „páchnou všechny“.

V původním *Kuzari* se král ptá svých tří hostů na důkazy existence Boha. Jeho otázky představují ranou verzi známého vtipu o tom, proč se Hospodin nemůže stát profesorem. (Napsal jen jednu knihu, vydal ji už dávno, kniha nemá poznámky pod čarou a její autorství zpochybnili přední znalci. Má jen velmi málo studentů a setkává se s nimi nepravidelně, v noci na vrcholku hor.) Rabín, který v díle reprezentuje židovskou víru, souhlasí s tím, že soukromá zjevení ve snech, uprostřed noci, na vrcholech hor a beze svědků atd. nemusí být důvěryhodná. Ale dodá, že v Bibli je jedna událost, kdy Bůh vystoupil na veřejnost, před celý židovský národ na horu Sinaj a dal Izraeli deset přikázání. Podle 2. knihy Mojžíšovy, kapitoly 20, a 5. knihy Mojžíšovy, kapitoly 5, Hospodin vytvořil odkaz „Bůh“, když před všemi Židy prohlásil: „Já Hospodin jsem tvůj Bůh...“ Zatímco Maimonides určil výraz „Bůh“ třinácti vlastnostmi, pro Haleviho znamená výhradně odkaz na někoho, kdo mluvil na hoře Sinaj, a žádné další vlastnosti k tomu nepotřebuje.

Aby platila Kripkeho teorie vlastních jmen, musí platit následující: jestliže Hospodin určil odkaz pro „Bůh“ na Sinaji, pak musí existovat tradice, jež se předává v židovském společenství, která nás dnes s tehdejšími svědky pod horou Sinaj spojuje. Tato tradice musí být nepřerušena a beze změn. Halevi navrhl, že v judaismu je oním kauzálním historickým řetězcem tradice svátků, jež spojuje dnešní užívání výrazu „Bůh“ s komunitou na Sinaji. Svátky Pesach a Šavuot by měly připomínat události, kdy Hospodin určil jméno, jež k němu odkazuje. Halevi argumentuje takto: protože se tyto svátky slaví každoročně od chvíle, kdy národ izraelský odešel z egyptského otroctví, prokazují pravost oslavovaných událostí, nepřerušené tradice, a především Boží přítomnosti na hoře Sinaj a určení jeho vlastního jména.

Pokud Kripke studoval židovskou filosofii, musel studovat Haleviho. Tradiční židovské vzdělání považuje Maimonida za příliš radikálního. Jeho arabsky psaný spis *More nevuchim* (Průvodce váhajících) je tradicí zakázán lidem mladším než čtyřicet, protože Maimonides se pokusil očistit židovskou teologii od biblických antropomorfismů (které popisují Boha pomocí lidských vlastností), od pokusů představit velmi abstraktní myšlenky metaforickým jazykem, kterému porozumějí obyčejní lidé. Výsledkem je vysoce volné (na rozdíl od doslovného) čtení Bible (která popisuje Boha jako rozzlobeného apod.), v němž pak pokračoval Spinoza. Naopak Halevi je vnímán jako „bezpečný“. Takže je hodně pravděpodobné, že Kripke se s Haleviho dílem *Kuzari* do určité míry seznámil. Kripkeho teorie vlastních jmen jako jmen odkazujících spíše než popisujících, jako jmen, která byla v minulosti určena a jsou přenášena do současnosti kauzálním historickým řetězcem, se jeví jako sekulární verze hlavního důkazu v *Kuzari*. Tím je pokus dokázat Boží existenci na základě židovského systému vzpomínkových svátků, které díky svému nepřerušnému trvání od biblických časů do současnosti mají prokazovat pravost biblických událostí, které oslavují, především událostí, které se připomínají během Pesachu.

Kripkeho teorie opakuje i slabosti důkazu v *Kuzarim*. Přes Haleviho prohlášení, že památné slavnosti dokládají kauzální řetězec procházející generacemi židovského společenství od Sinaje až po současnost, několik stovek let nám schází. Ve 2. knize královské (kapitola 23, verše 21–22) čteme, že po založení královského domu Davidova se Pesach poprvé slavil za vlády krále Josiáše (622 před o. l.). Podobně jsou (pokračování na str. 15)

Augusto Segre

PO PŘÍCHODU NACISTŮ

V neděli jsme všichni v Castagnole a za pohotovostní asistence přátel nacházím první dočasné ubytování. Mezitím se snažíme získat zprávy o událostech v Asti. Zdá se, že Němci se prozatím zabývají upevňováním pozic. Oblast je důležitá, protože leží na trati Turín – Janov – Řím. Židé zatím neměli – alespoň co víme – žádné problémy. Jelikož situace vypadá stále klidná, rozhodujeme se po několika dnech nakrátko odjet do města a pokusit se zachránit sfarim a některé předměty. Obnáší to určité riziko, ale stojí to za to. Problém je však následující: kde je ukryt? Prostřednictvím třetí osoby se ptáme biskupa, zda je ochoten vzít do úschovy předměty posvátné pro židovskou víru. Po úvodním odmítnutí a následující nejistotě dostáváme očekávanou kladnou odpověď. Akce se rozjíždí a doba setkání je stanovena na ten samý večer za soumraku, chvíli před začátkem zákazu vycházení. Vše, co považujeme za nezbytné zachránit, dáváme do bedny a zapečetěnou ji na vozíku přivá-

a na tetu v provizorním bezpečí venkovské chalupy a na to, že kdyby byly tady, nic by jim nehrozilo a měly by se jako v bavlne. Pár minut živím naději, že mi toto útočiště bude nabídnuto. Také mě napadne o něj na rovinu požádat, ale v tom mi, jako vždy, brání moje tvrdohlavost – nikdy a nikoho jsem se zatím o smilování neprosil. Dochází na loučení a biskup nás doprovází ke dveřím a dál přátelsky štěbetá. Na krku se mu houpá majestátní zlatý kříž. Rekapituluji stav své peněženky a v duchu se věnuji počtům, které bych nemohl nazvat úplně poctivými. Biskup se zastavuje, klade mi ruku na rameno a říká:

„Synu, přijměte otcovské pozdravení. Mějte vždy víru v Boha.“

„Excelence,“ odpovídám, „vždycky jsem měl víru v Boha a dnes více než jindy, protože kdo mi pomůže, když ne Bůh?“ a dívám se mu upřeně do očí. Usmívá se. Ruku ozdobenou masivním prstenem má pořád na mém rameni:

žíme k vratům biskupství. Vrata jsou otevřena, jak bylo dohodnuto, takže vstupujeme a předáváme náklad. Přichází kněz a sděluje nám, že Jeho Excelence biskup si přeje nás pozdravit. Přijetí je velmi srdečné a rozhovor točící se zejména okolo momentální situace se prodlužuje. Byli jsme velmi vděční za poskytnutou pomoc, což zřejmě napomohlo tomu, aby rozmluva probíhala tímto způsobem. Rozhlížím se kolem a obdivuji prostor, který je elegantní, útulný a vytopeň. Myslím na maminku

„Velmi dobře, synu, máte pravdu, nesejděte z této cesty.“

Ale cesta, která nás čeká za branami biskupství, je ponořená do tmy a nás se zmocňuje hrůza, že bychom mohli narazit na hlídku. Před dávkou ze samopalů by nás nezachránilo nic. Ačkoli se snažíme našlapovat co možná nejtišeji, zdá se, že naše kroky v tichu opuštěných ulic burácejí. Jsme v podloubí s robustními sloupy a za jedním z nich nacházíme úkryt, neboť jsme zaslechli pochodování blížících se vojáků.

Přecházejí náměstí po úhlopříčce a míří k nám. Máme strach a vlasy nám doslova stojí hrůzou. Zajímavě bratrovi šeptám: „Vykonal jsem micvu a teď máme skončit tady?“ Sotva jsem domluvil, hlídka se zastavuje uprostřed náměstí a k nám doléhá hovor vedený jednoznačně v němčině. Vojáci následně mění směr a se samopaly stále připravenými k výstřelu jdou na opačnou stranu. Zůstáváme na místě neschopni pohybu. Okolo naprosté ticho. Naše trasa nebyla nejkratší cestou domů, ale rozhodli jsme se pro ni, abychom zjistili, zda okolo budov v blízkosti synagogy nebyly zřízeny kontroly. Cesta je ale volná, vcházíme tedy dovnitř a potmě uléháme do postelí, z kterých je cítit, že v nich už dlouho nikdo nespál. Ráno se vydáváme, jako bychom se jen procházeli, směrem k nádraží. Zrovna jsme vyšli, když nás – sotva po padesáti metrech – míjí německý důstojník na koni a nespouští z nás oči. Máme pocit, jako by nás chtěl identifikovat. Dorazili jsme skoro do půlky Cavourovoy ulice, když na dálku rozeznáváme rabína Disegniho, který jde směrem k nám, ale ještě si nás nevšiml. Jeho si nespletete – čahoun, klobouk se širokou krepkou à la Margulies (jeho slavný učitel z rabínské školy ve Florencii), bílá kravata a téměř neviditelná bradka. Je zvláštním způsobem podobný Piu XII. Bez váhání k němu přistupujeme:

„Co tu děláte, pane rabíne?“ ptám se ho.

„Uklidil jsem se do bezpečí, utekl jsem z Turína.“ Beze slova se na sebe s bratrem nevěřičně podíváme. Jsme ohromeni. Protože ho znám dobře, přecházím rovnou k věci:

„Poslyšte, jestli neodjedete z Asti, dostanete se do problémů. Můžete si být jist, že maximálně do půl hodiny vás zatknou.“

Účinek je podle očekávání okamžitý:

„Co mám dělat?“

„Jste tu sám, nebo s rodinou?“

„Je tu moje žena a syn.“

„Kde?“

„V kavárně...“

Stojíme tam, jako by do nás uhořel blesk – do té kavárny často chodí fašisté. Jsme připraveni udělat, co bude v našich silách, ale nemůžeme jít za jistou hranici, neboť příliš mnoho lidí by nás mohlo poznat.

„Poslechněte, jdeme na nádraží a počkáme tam na vás čtvrt hodiny. Jděte do kavárny a s co největším klidem nenápadně vezměte rodinu a přijďte do nádražní budovy, o zbytek se postaráme.“

Pokouší se ještě o chabou, infantilní obranu, což znamená, že ani on si neuvědomuje hrozící nebezpečí:

„Ale nemyslíš, že přeháníš? Zdá se, že vidíš Němce úplně všude.“

„Podívejte se vpravo.“

Učiní tak a vidí tři ozbrojené Němce stojící na rohu ulice a evidentně kontrolující provoz. Otáčí se ke mně a otvírá ústa, ze kterých ale nevychází žádné slovo. Strach nakonec získal navrch nad zatvrdělým odmítáním skutečnosti. Abych věci urychlil, jdu na něj tvrdě:

„Nezapomeňte: kavárna je blízko a blízko je i nádraží. Nebudu čekat déle než čtvrt hodiny, potom vás ponechám vašemu osudu.“ Odcházím následován bratrem. Dohánějí nás na nástupišti. Dokonce si z úschovny vyzvedli několik zavazadel. Rav neztrácel čas. Vzali jsme je s sebou do Castagnole, kde se pro ně našlo provizorní ubytování. Chtěl by být s námi, ale už na začátku jsme se dohodli, že i bratrova rodina bude bydlet sama. Opatření, aby nás nemohli sebrat najednou. Bylo sice třeba starat se o tři skupiny, ale rozšiřoval se manévrovací prostor pro případ nouze.

[...].

Hledám stavení, které by bylo trochu izolované. Jeden rolník, můj přítel, mi říká, že by vyhovoval Pinulinův dům – pokud ten bude souhlasit. Stavení je opravdu trochu z ruky a z cesty, která vede nedaleko, není vidět, jelikož ho od ní dělí proláklina a ještě jedna budova. Obývá ho jedna rodina, děd Pinulin a jeho choť. Syn Lin je „starý“ alpský myslivec z první světové války a vypadá, že je kdykoli schopen vyšplhat se na nějakou skálu či se připravit ke zteči, a to tím spíš, že Němci, jeho tradiční nepřátelé, se nyní dostali až sem. Lin je ženatý a má dvě dcery. Pinulin vypadá jako patriarcha, vyzáblý obličej spálený sluncem zdobí mohutný knír, který si rád a často mne. Vyznačuje se pomalou gestikulací – zejména pokud zrovna jedním douškem vyprázdnil skleničku vína, které svede vypěstovat jen on. A mohu potvrdit – a v budoucnu budu mít spoustu příležitostí znovu a znovu si to ověřit – že se jedná o skutečně výjimečné víno. Představuji se a říkám, že bych s ním chtěl mluvit. „Nejsem zvyklý,“ říká mi hned zkraje, „mluvit ve stoje, nýbrž pěkně usazený uvnitř se skleničkou dobrého vína před sebou. Pojdte dál.“ Celý rozhovor přirozeně probíhá v nářečí. Mluvíme o počasí a o průběhu ročních období. Hlavou se mi sice honí úplně jiné myšlenky, ale stařík, kterého jsem nikdy předtím neviděl, ale který evidentně zná mne, mluví ze široka a ptá se mě, co si myslím o otázce sousedského soužití. Když jsem mu, jak nejlépe jsem dovedl, sdělil svůj názor, s kterým se ostatně plně ztotožnil, daří se mi konečně přejít k věci. Ptám se ho, zda může ubytovat mne a mou rodinu. Znáám místní lidi dobře, takže mluvím na rovinu: „Nejsme utečenci, jsme Židé. Jestli můžete, pomozte nám, jestli ne, nedá se nic dělat, ale neubližujte nám.“

Stařec mlčí, nalévá mně i sobě další skleničku vína, zvedá ji, prohlíží si ji proti světlu, mocně upíjí a hladí si kníry – podle nyní ještě výraznějších vrásek na čele a trochu nepřítomného pohledu by se zdálo, že se snaží vzpomenout si na něco dávného. Potom několikrát pomalu a ze široka kyne rukou, jako by říkal „a teď mě poslouchej“, a spouští: „Vy Židé jste stvoření jako my.“ Naslouchám kmetově rozvážné řeči. Rukou opisuje nad hlavou kruh, jako by chtěl obhádnout celé stavení, a říká:

Střed městečka Castagnole Monferrato. Foto archiv.

„Vidíte tento dům?“

„Jistě.“

„Dobře, je celý váš!“

„Kéž by!“

„Ne, ne,“ na tvář se mu vrací široký úsměv člověka, který dobře ví, co říká, dává si ještě jeden mocný doušek, hladí si kníry a pokračuje:

„Ne, ne, teď poslouchejte, je to přesně tak, jak říkám. Měl byste vědět, že před více než padesáti lety jsem se rozhodl oženit se. Jsem z rodiny, která vždycky pracovala, a tvrdě, ale peněz bylo pořád málo. Ale když se chce člověk ženit, musí mít dům. Věděl jsem, že jeden židovský obchodník s pozemky z Asti, jistý De Benedetti, hodlá prodat právě toto stavení s okolní půdou. Jedu tedy do Asti, představím se a říkám, co mi leží na srdci. Žid se mě vptává snad na úplně všechno a nakonec říká: ‚Vše jsem pochopil, vím, kdo jsi a z jaké rodiny pocházíš. Souhlasím. Přijď zítra a vyhotovíme smlouvu.‘ Upozorňuji ho, že nemám peníze, dokonce ani na nářadí. ‚Nedělej si starosti,‘ odpovídá, ‚přijď sem a něco vymyslíme. Víme, že jste pořádní lidé, rolníci, kteří umějí pracovat, a s ta-

kovými rodinami se vždycky dohodnu.‘ Dovedete si představit mou radost, nemohl jsem se dočkat, až budu doma. Večer potom všem na násvi veleděležitě oznamuji, že jsem koupil tento dům. Ráno nato je ale rychlejší jistý soused...“ – a nyní dělá krátkou přestávku na dolítí onoho voňavého, sametového vína – „...a ten jde za De Benedetti a předloží mu následující nabídku: ‚Vím, že se chystáte prodat dům, který je v mém sousedství, člověku bez peněz. Když ho dáte mně, zaplatím vám hotově, tady jsou zlatáky.‘ Vytahuje ze staré tašky šátek a rozbaluje ho. A víte, co na to Žid?“ Další pauza a další pomalé, opakované pokynutí rukou, kterým jako by říkal, že teď přijde to pravé ořechové. „Žid mu říká: ‚Zandej si zlatáky zpátky do tašky, před nimi i tebou dávám přednost tomu bez peněz, protože kdyby sem včera nepřišel, ty bys tu dnes nebyl. Z jakého důvodu jsi sem přišel, mě nezajímá, ale mám dojem, že to určitě není nic chvályhodného,‘ a posílá ho pryč. Tak jsem tedy přišel k tomuto domu a pozemku. Trvalo mi více než dvacet let, než jsem to všechno splatil. Vždycky přijde rok, kdy se nedaří, ale Žid mi pokaždé říká: ‚Nedělej si starosti. Zaplatíš.‘ A tak mi postupně dům začal patřit a jednou bude stejně tak patřit mému synovi. Po tolika letech je to teď poprvé, co mohu něco udělat pro Žida. Proto jsem vám řekl, že je dům váš.“

Nemohu mluvit, jako bych měl v krku knedlík. Jsem dojat. Mám pocit, že zažívám zázrak, a v myslí se mi vynořuje staré židovské rčení: „Pro zásluhy otců zachraňujes děti.“ Onoho De Benedettiho jsem samozřejmě neznal, ani jsem se nedozvěděl, o koho jde, ale jako vlna běží vstříc nekonečnu, tak se jeho velkodušný čin dotkl i mne. Upozorňuji Pinulina, že by náš pobyt obnášel jistě riziko. S klidem patriarchy mě ubezpečuje: „Už jsem vám řekl, že jsme všichni Hospodinova stvoření a Hospodin nám pomůže.“ Rozpačuje a nepatrně zvedá ruce ke stropu čili k nebi. „Děkuji,“ říká mi, „děkuji,“ a nejsem schopen dalších slov. Zvedám se a objímám ho. Tento prostý starý rolník, jehož zkušenosti pramení pouze z tvrdé práce na polích, nezkažený žádnou formou kultury a nezávislý na politických zájmech a příležitostech, mi byl živoucím důkazem ušlechtilého lidství, starobylého, jednoduchého a vznešeného lidství, v němž je něco biblického, něco z časů Boaze a Rút.

Z italštiny přeložil Šimon Daniček

Augusto Segre (1915–1986) byl významnou postavou italského Židovstva. V textu, který je v úplnosti otištěn v letošní Židovské ročenice, popisuje události po pádu Mussoliniho, kdy Němci obsadili část Itálie a zahájili deportace Židů do koncentračních táborů.

VÝKUPNÉ ZA ŽIVOT

Příběhy majetku obětí holocaustu

Okolo 500 položek čítala nejvýznamnější soukromá sbírka starého skla u nás, kterou vlastnil ředitel Länderbanky Viktor Schick (1872–1929): egyptské a starořímské sklo, renesanční sklo benátské i staroněmecké, řezané sklo z Německa, Slezska a Čech, sklo vrstvené, zejména dvojitěnné číše a poháry, křišťálové poháry, soubor českého skla z první poloviny 19. století... Sbírkou zdědila Schickova manželka Hedvika, která v prosinci 1938 požádala stát, aby ji směla vyvézt. Pražské Uměleckoprůmyslové muzeum se po delším jednání rozhodlo, že vývoz doporučí, rodina ovšem musela muzeu dobrovolně darovat 62 sklenic (více než desetinu sbírky) a prodat jeden pohár za stanovenou cenu. O něco později zažádala Hedvika Schicková ještě o vývoz 17 obrazů převážně holandské školy do Anglie; dva obrazy pak po jednání se Státní galerií věnovala do jejích sbírek. V únoru a březnu 1939 ministerstvo vývoz Schickovy sbírky do Anglie povolilo.

Sestry Kateřina a Marianna Porgesovy nebyly bohaté. Kateřina pracovala jako úřednice v Mautnerových závodech, Marianna se živila jako modistka, později úřednice. Po vzniku protektorátu usilovaly o vystěhování do Holandska. Ačkoli žádaly pouze o vývoz dvou davenportských kameninových mís a talíře, povolení k vývozu obdržely teprve poté, co jednu z mís věnovaly UPM.

To jsou dva z mnoha příběhů, jehož aktery a zápletky začínáme – po sedmdesáti letech – objevovat.

NEDOBROVOLNĚ DOBROVOLNÝ

Výkupné za život – Vývozy a vynucené dary uměleckých předmětů při emigraci Židů z Čech a Moravy v letech 1938–1942. Tak zní název výstavy, kterou u příležitosti mezinárodní Konference k osudu majetku obětí holocaustu (červen 2009) připravily pražské Uměleckoprůmyslové muzeum (UPM), Centrum pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí druhé světové války (Centrum) a další instituce. Expozice navázala na výstavu *Návraty paměti* (2007), která byla věnována deponátům židovského majetku ze skladů pražské Treuhandstelle ve sbírkách muzea. Protože toto téma úzce souvisí s židovskou emigrací a vystěhovalectvím, zaměřili se pracovníci Centra tentokrát na zpracování dokumentace vývozu a vynucených darů uměleckých předmětů při emigraci Židů z českých zemí v letech 1938–42. Výstava

v UPM prezentovala víc než sto identifikovaných uměleckých předmětů především ze sbírek UPM, ale také NG v Praze a Slezského muzea v Opavě, doplněnou informacemi o jejich dobrovolných i nedobrovolných dárcích, z nichž většina zahynula v nacistických lágrech.

Kurátoři výstavy Helena Krejčová a Mario Vlček zpracovali téma také ve stejnojmenné česko-anglické publikaci, kterou vydalo Centrum. Knihu uvádí studie H. Krejčové o židovské emigraci a nuce-

Číše s portrétem Františka I. ze sbírky V. Schicka.

ném vystěhovalectví, které nacisté zvolili za hlavní prostředek první fáze řešení tzv. židovské otázky. Pro Židy to byla doba zoufalého a často marného boje o záchranu životů a alespoň části majetku, který komplikovaly stále nové zákazy a nařízení a často rozporné předpisy pro získání pasu, víza a povolení k emigraci.

Leccos z toho, co kniha přináší, známe už z jiných studií, dozvíme se tu ale i málo známé okolnosti: například o „dobrovolných“ darech státním institucím, které patřily k běžné praxi za první republiky, byly však uplatňovány i na vývoz židovských uměleckých sbírek v dobách, kdy představovaly de facto výkupné za život.

DARY A RESTITUCE

Když v říjnu 1918, při vzniku republiky, vydal Národní výbor československý nařízení, v němž zakazoval vývoz uměleckých a historických památek, mířil především na příslušníky císařské rodiny a další představitele mocnářství. Pozdější úpravou byl vývoz významných sbírek a obrazů gale-

rijní hodnoty vázán na povolení ministerstva školství, resp. Státního památkového úřadu. Pro povolení k vývozu byl obvykle požadován dar části sbírek do hlavních českých veřejných sbírek (NG, UPM, Národního muzea, Muzea hl. města Prahy, Zemského muzea v Brně). Žadatel také mohl věnovat odpovídající částku Státní sbírce starého umění v Praze. Tato praxe pokračovala zřejmě i nějaký čas poté, co byly 1. 10. 1940 zrušeny celní hranice mezi protektorátem a Říší.

Podle zjištění Centra věnovalo v období od 30. 9. 1938 do 31. 12. 1940 do UPM v Praze umělecké předměty celkem 67 dárců. Většinou šlo o dary dobrovolné, byť v širším smyslu vynucené okolnostmi: byly věnovány raději muzeu, než aby se dostaly do rukou nacistům. Takový dar mohl být formou deponátu s nadějí na jeho vrácení po válce, ale často byl také výrazem zvláštního vztahu židovských sběratelů k UPM, na jehož založení se tak významně podílel pražský průmyslník a mecenáš Bohumil Bondy.

Hned v květnu 1945 přijala vláda Benešův dekret č. 5/1945 Sb., podle něhož byly jakékoli majetkové převody a jednání neplatné, pokud se odehrály po 29. 9. 1938 pod tlakem okupace nebo národní, rasové či politické perzekuce. Dekret byl naplněn zákonem č. 128/1946 Sb.

V té době byly již majetkové restituce v plném proudu a žadatelé se k uměleckým dílům a jinému movitému majetku dostávali mnohem snadněji než majitelé nemovitostí. V komplikované situaci se však ocitli lidé dožadující se navrácení předmětů, které zde zanechali ve formě daru za povolení k vývozu: byli často nerozumění, že se na ně restituční nárok nevztahuje. Významnější případy byly většinou řešeny ve 40. a 50. letech, zdaleka ne vždy však s uspokojivým výsledkem.

Nejčastěji ovšem nebylo – po holocaustu – komu zařízení bytů nebo umělecké předměty vracet. Proto je nejdůležitějším výsledkem systematického výzkumu Centra především identifikace předmětů z židovského majetku ve veřejných sbírkách, zjištění podrobností o životě a osudu jejich majitelů a jejich důsledná prezentace při vystavení či publikaci. Jména a příběhy původních majitelů k těm předmětům patří, jsou součástí jejich historické a památkové podstaty, o kterou muzea a galerie mají pečovat. Podle ředitelky UPM H. Königsmarkové „je i pro další kredibilitu našich sbírkových institucí nutné, aby všechny tyto nedobrovolné akvizice dostaly své pravé jméno a právní postavení ve sbírkách anebo i mimo ně, když mají šanci se vrátit k původním majitelům“.

ARNO PAŘÍK

ZAČALO TO NISKEM

Pomník a konference na paměť obětí prvního evropského transportu

Před 70 lety, 18. října 1939, bylo z Moravské Ostravy odvléčeno na tisíc židovských mužů. Jejich transport na území nacisty obsazeného Polska byl prvním z nekonečné série, která provázela vraždění evropských Židů. Ke smutnému výročí se 14. října na půdě Ostravské univerzity uskutečnila mezinárodní konference, která se zabývala osudem transportů, které postihly na pět tisíc Židů z českých zemí, Polska a Rakouska (dvěma transporty do Niska nad Sanem a osudem třetího transportu, který skončil v ghettu v Sosnowci), výstavbou a krátkou historií koncentračního tábora v Nisku i osudy deportovaných vězňů.

Většina z nich byla zahrnuta strážemi SS na území Sovětského svazu, kde byli znovu uvězněni v sovětských koncentračních táborech – gulazích. Při příležitosti konference byla vydána práce historika Mečislava Boráka *Transporty do Niska nad Sanem (1939–1940) – první deportace evropských Židů*. Publikace, která shrnuje na 300 stranách historická fakta na toto téma a je vybavena rozsáhlým ilustračním materiálem, představuje významný příspěvek k historickému bádání o holocaustu. Knihu vydal Český svaz bojovníků za svobodu v nakladatelství Tilia (Šenov u Ostravy).

Péči ŽO v Ostravě, FŽO v ČR, ČSBS v Ostravě a zejména města Ostravy byl u nádraží Ostrava-Přívóz obětem transportů postaven památník. Slavnostně byl odhalen 15. října za účasti ostravského primátora, zástupců Moravskoslezského kraje a různých ostravských občanských organizací, dále vrchního rabína Sidona, představitelů židovských obcí a organizací i Židů z Ostravy, žijících dnes v Izraeli. Památník, jehož autorem je ostravské Projektstudio, je vysoký 2,5 metru, tvoří ho pamětní deska šedé barvy s informačním textem a šest prostorově oddělených segmentů zlatavé barvy na tyčích. Segmenty se při pohledu z místa s pamětní deskou opticky spojují do tvaru Davidovy hvězdy. Další vzpomínkové shrnutí se odehrálo u památníku ostravských Židů v sadu Milady Horákové.

POSELSTVÍ A PŘIPOMÍNKA

Při odhalení pomníku pronesl za Federaci židovských obcí ČR její předseda následující projev:

Vlak, který před sedmdesáti lety v půl deváté ráno vyjel z nádraží v Ostravě-Přívóze a jehož cílovou stanicí bylo Nisko nad Sanem, má v historii selhání evropské civilizace, kterému říkáme holocaust nebo také šoa, pochmurné privilegium. Byl to první z vlaků, které během druhé světové války ve stále větším počtu vyjížděly ze všech evropských zemí, obsazených nebo kontrolovaných německými nacisty a měly za úkol dopravit Židy „na východ“. Východ, to byla Osvětim, Treblinka, Majdanek, Sobibor... Vůbec poprvé se ale v tomto kontextu objevilo Nisko.

Pamětní deska památníku.

Na tomto nádraží se odehrály první nesmělé kroky příprav na zavraždění šesti milionů židovských mužů, žen a dětí. Vrazi ohledávají terén, hledají řešení administrativních a technických problémů, improvizují. Ještě nevraždí, i když věci jsou už v režii Eichmanna, Brunnera, Heydricha. Učí se, připravují a získávají zkušenosti.

Ostravští Židé jsou spolu s dalšími zatím také jen „zkušební materiál“. Někteří se po zrušení tábora v Nisku po půl roce dokonce ještě mohou vrátit domů.

Ještě není zcela rozhodnuto, jak s nimi naložit. Nakrátko. V roce 1942, kdy je odvážejí do Terezína a pak dál „na východ“, už to jasné je. Po válce se vrací jen málokdo.

Nacisté byli poraženi. Ale jejich snaha zničit evropské Židy byla ve velké míře úspěšná, a tak skutečnost holocaustu představuje pro všechny, kdo dnes v Evropě žijí a hlásí se k hodnotám západní civilizace, morální problém, který je třeba brát vážně. Především co do okolností, za kterých se holocaust odehrál, a co do možností, které jsou k dispozici, aby se zabránilo jeho opakování v této či jiné podobě.

Po zkušenostech 20. století, k nimž patří v neposlední řadě i transporty do Niska nad Sanem, je víra dnešního člověka v to, že dobro vítězí, otřesena. Máme-li nějakou naději, spočívá spíše v tom, že zlo, alespoň zatím, nikdy nezmítlo zcela definitivně – i když k tomu mělo všechny myslitelné předpoklady. To je první část poselství, které pomník, který dnes odhalujeme, přináší.

Tou druhou částí je připomínka, jakým nezměrným utrpením za to bylo zapláceno.

red

CO JE ŽIDOVSKÁ FILOSOFIE?

(dokončení ze str. 11)

přerušovány či měněny články řetězce, jež přenášejí jména jako Isur Danielovič či Kirk Douglas. Ale záleží při určení odkazu „Kirk Douglas“ skutečně na tom, zda se domníváme, že se jedná o rodilého Skota, nebo zda víme, že toto jméno vzniklo až mnohem později, když se muž jménem Isur Danielovič vrhl na hereckou dráhu?

Přesto je zajímavé si povšimnout, že se někteří filosofové s židovskými kořeny, jako Sydney Shoemaker nebo Hilary Putnam, obracejí k historii a kauzálnímu řetězci, který předává informace z minulosti do současnosti, jako k řešení rozmanitých filosofických problémů. Sám jsem použil podobný přístup v knize *Naše poznání minulosti: Filosofie historiografie* (2004).

Domnívám se totiž, že historici-přirodopisci i historici lidské společnosti se snaží vysvětlit existující důkazy jako informace, které obsahují účinky jejich společných příčin, minulých událostí. Například když historikové naleznou dvě nebo více podobných svědectví, ptají se, jak nejlépe vysvětlit rozdíly, které mezi nimi jsou. Je to proto, že událost, kterou svědectví popisují, je společnou příčinou těchto svědectví, nebo existuje ještě další společná příčina, která vznikla později než popisovaná událost a která obě svědectví ovlivnila, nebo žádná společná příčina neexistovala, ale byly tu dvě oddělené příčiny, které vedly k týmž svědectvím? Když, dejme tomu, několik svědectví tvrdí, že nějaký římský císař byl šilený a spáchal řadu ukrutností, je to proto, že autoři viděli tyto události na vlastní oči, nebo psali svá svědectví dlouho poté, co se události odehrály, a opsal jediný starší zdroj, nebo je to proto, že všichni tito autoři byli politickými nepřáteli císaře a simultánně a spontánně o něm napsali to nejhorší? Když chce historik rozlišit mezi těmito možnými vysvětleními podobných svědectví, soustředí se na to, aby našel důkaz pro kauzálně-informační řetězce, které vedou ke každé jednotlivé části svědectví. Některé kauzální řetězce končí s historickou událostí, kterou popisují. Jiné se sbíhají ke společnému zdroji. Ještě další se v minulosti vůbec neprotnou, mají různý původ, a proto jsou pro důkaz nepoužitelné. A toto – hledání nepřerušovaného řetězce tradice, jenž sahá až k očitým svědkům události – pokládám za ryze židovské umění filosofa.

AVIEZER TUCKER

Upraveno autorem podle textu A. Tucker: *Kripke a určování odkazů na Boha* v *International Studies in Philosophy*, svazek 34, č. 4 (2002), s. 155–160. Přeložila A. Marxová.

CESTA ŽIVOTA

Vyšla objemná kniha o pražském Maharalovi

Kdo si už dneska vzpomene, že ještě před 20 lety trvalo tři čtyři roky, než se podařilo vydat knihu? Že katalogy k výstavám, pokud vůbec, vycházely jen málokdy včas, papír byl málokdy kvalitní, o tisku nemluvě? To všechno je pryč. Knihy jsou dobře vtištěné, plné barev, na kvalitním papíře, vycházejí skoro na počkání, je to jako na Západě, včetně ceny ovšem. Příkladem je i *Cesta života. Rabi Jehuda Leva ben Becalel kol. 1525–1609*, kterou vydaly Židovské muzeum v Praze (ŽM) a nakl. Academia. Vydání knihy je součástí holdu, který Maharalovi složilo hlavní město u příležitosti 400. výročí jeho smrti.

VÍC NEŽ KATALOG

Z praktického pohledu jde vlastně o objemný katalog (500 stran formátu 29,5 x 22 cm) ke stejnojmenné výstavě, již uspořádalo ŽM spolu se Správou Pražského hradu v Císařské konímě. Vernisáž výstavy byla 8. srpna, přístupna bude do 8. listopadu (více o ní píšeme v Rch 8/2009; o dalších maharalovských akcích viz Rch 9 a 10/2009). *Cesta života* ale není pouhým katalogem výstavy: výběrový přehled vystavených předmětů a dokumentů z depozitářů ŽM a dalších českých a zahraničních kulturních institucí zaujímá jen necelou pětinu rozsahu publikace, jejíž ambice míří o hodně výš. Ctižádostí vydavatele i editora (Alexandr Putík) bylo objevit znovu rabiho Löwa a jeho odkaz. Nejde tu o nadsázku: jedním z maharalovských paradoxů je fakt, že reálná postava učence, o kterém víme víc než o většině starších hebrejských autorů působících v českých zemích, figuruje v povědomí jeho krajanů jako bytost víceméně mytická.

Proč tomu tak je, není lehké odpovědět. Maharalovo dílo neupadlo v zapomnění, bylo čas od času vydáváno, studováno a komentováno, bohužel ale bez pochopení jeho hlubšího smyslu. Je zajímavé, že tomu tak bylo zřejmě u nás vždy. Rabi Löw vedl v Praze dlouhá léta ješivu, a přesto lze jen několik málo židovských spisovatelů považovat za jeho bezprostřední žáky a pokračovatele. Trvalo více než sto let, než v Maharalovi objevili svého učitele východoevropské chasidé a než se jeho dílo stalo jedním ze zdrojů chasidského učení; teprve v něm pak přetrvávalo živé až do našeho století. Pro Židy střední a západní Evropy byli ovšem chasidé téměř exotickou anomálií (u nás působili pouze ojedinele – významně jen asi rabi Šmuel Šmelke Horovic v Mi-

kulově v l. 1772–78) a racionalističtí židovští autoři 19. století, kteří byli zaujati proti vážnému studiu kabalistických děl (a také proti chasidismu), přecházeli Maharalovu osobnost až na výjimky téměř bez povšimnutí; pro nečetné historiky židovské mystiky se jeho dílo zase příliš odlišovalo od literatury vycházející z klasické safedské mystické školy (Moše Cordovero, Šelomo Luria aj.). Teprve v minulém století začali někteří autoři, především ti, kteří měli blízko k chasidismu (Martin Buber, Geršom Scholem), věnovat Maharalovi více pozornosti. Po

Detail opony, 1740, ŽMP. Z katalogu výstavy.

druhé světové válce se ve světě jeho dílo začalo těšit soustavnějšímu vědeckému zájmu, u nás ovšem ne: komunistický režim máločemu přál ještě méně než judaistickým studiím. Jako jinde, i v tomto oboru se situace po roce 1989 jen pomalu vzpamatovávala z úhoru trvajících půl století. Vydání *Cesty života* je jedním z důkazů, že se věci u nás pomalu vracejí skoro k normálu.

LEPORELO

Jádro publikace tvoří soubor následujících studií: *Nomen – omen neboli Vysoký rabín Lev* (K. E. Sidon); *Jehuda Leva ben Becalel, řečený Maharal. Studie jeho rodopisu a životopisu* (A. Putík, D. Polakovič); *Paradox a ironie: myšlení Jehudy Löwa z Prahy* (B. L. Sherwin); *Maharalovo dílo*

v rukopisech (B. Richter); *Tištěné edice Maharalova díla* (I. Yudlov); *Pražští židovští učenci zlatého věku* (P. Sládek); *Duchovní svět Rudolfa II. a kabala* (I. Purš); *Hrad, město, ghetto. O Praze za časů Rudolfa II. a Maharala* (V. Vlnas); *Pražským ghettem po stopách Maharala* (A. Pařík); *Golem a jeho předkové* (B. L. Sherwin); *Rabi Löw a jeho Golem v německé literatuře* (P. Demetz); *Převyprávěny: Rabi Löw a jeho Golem česky* (J. Toman); *Maharal a Golem ve výtvarném umění* (A. Pařík); *Šalounův pomník Maharalovi* (P. Wittlich); „*Oživování*“ *homunkula. Golem ve filmu a na divadle* (I. Klimeš).

Z tohoto výčtu lze rozpoznat šíří tematického záběru sborníku, která vzbuzuje respekt. S hloubkou záběru je to složitější. Do sborníku jsou zahrnuty texty rozličných žánrů a autorských poloh, jež se sice tematicky často doplňují, ale působí nesourodě. S lehkou nadsázkou by se dalo říci, že máme v ruce něco jako velice dobře vypravené (a těžké) leporelo pro dospělé na téma rabi Löw. (Ten pocit ještě podtrhuje výtvarný doprovod, který bere dech: jeden obrázek i víc skoro na každé stránce. Dalo by se namítnout, že to je přece katalog, ale on to trochu katalog je, ale trochu taky není. Méně by bylo určitě více. Ruší to hlavně u ryze odborných textů.) Je tu příliš velké žánrové rozpětí: sborník nabízí vážné a pro necvičeného čtenáře nelehké historické a judaistické studie, které patří k ozdobám knihy (skvělá a objemná je např. studie Putíkova a Polakovičova), dále populárně vědecké texty velmi dobré úrovně (Vlnas aj.), ale také nevzrušivého průvodce po tématu (Demetz), duchaplný esej (Toman), ale i průměrný referát (Klimesš). Mimo chodem: není tu příliš mnoho příspěvků na téma golem? Nebylo jedním z předsevzetí kurátorů výstavy pokusit se vymanit osobnost Vysokého rabiho z golemova stínu?

V krátkosti se dá říci, že na *Cestě života* je vidět, že chtěla posloužit několika cílům, je znát několikrát váhání: mezi vědeckým a populárním, mezi praktickou službou čtenáři a úlitbou slavnosti. To je ale vše, co se publikaci dá vytknout. Je to krásná kniha, patří k tomu nejlepšímu, co v žánru výpravných knih s židovskou tematikou u nás vyšlo. Na rozdíl od mnoha z nich se odtud, kdo chce, dozví hodně zajímavého a nového. A ještě si prohlédne hezké obrázky.

TOMÁŠ PĚKNÝ

Cesta života. Rabi Jehuda Leva ben Becalel kol. 1525–1609. Academia a ŽM, Praha 2009. Koncepce projektu a editor katalogu A. Putík, předmluva L. Pavlát. Stran 520, 402 barevných vyobrazení. Cena: český 1590 Kč, anglický 1790 Kč.

MALUJ, CO VIDÍŠ

Výstava Helgy Hoškové v Galerii Roberta Guttmanna

Pražská (libeňská) rodačka Helga Hošková-Weissová byla na počátku prosince 1941, měsíc po svých dvanáctých narozeninách, i s rodiči deportována jedním z prvních trans-

portů do Terezína. V zavazadle si vezla svůj deník, pastelky, vodové barvy a blok na kreslení. Od července 1942 žila v dívčím domově L 410 a ve volných chvílích pokračovala v psaní deníku i v kreslení. Na radu otce („Maluj, co vidíš!“) postupně vytvořila neobyčejně působivý soubor kreslených dokumentů, který se svojí sdělností odlišuje od výtvarných projevů ostatních dětí i starších terezínských malířů.

Život Weissových v Terezíně skončil likvidačními transporty v říjnu 1944. Helga s matkou byly deportovány přes Osvětim do Freibergu na práci v letecké továrně, v dubnu 1945 přežily transport smrti

a na pokrajině a pro stěho vyčerpání se dočkaly osvobození v Mauthausenu. S otcem a většinou příbuzných se Helga už neshledala, také většina děvčat z domova L 410 se nevrátila (ze všech terezínských dětí deportovaných do Osvětimi jich přežilo sotva sto). Vše, co zažila po odjezdu z Terezína, doplnila do deníku a pokusila se nakreslit brzy po návratu do Prahy. Pak začala studovat: po maturitě na Státní grafické škole a gymnáziu absolvovala Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v ateliéru monumentální malby u profesorů Emila Filly a Aloise Fišárka.

ODCHODY A NÁVRATY

Počátkem 60. let se začala umělecky vyrovnávat s obdobím válečné perzekuce. Svě ořesné zážitky vyjádřila v cyklu rozměrných a silně expresivních obrazů, nazvaném *Kalvárie*. Na podzim 1965 získala izrael-

ské stipendium a strávila deset týdnů v umělecké kolonii Ein Hod u Haify. Její plátina se poprvé rozzářila jasnými barvami. Kromě několika obrazů zde vznikly desítky akvarelů z Ein Hodu, Haify, Akka, Negevské pouště a z mořských pláží. Po návratu zpracovávala své studie a vzpomínky v cyklu obrazů biblických krajin a figurálních motivů ze světa ortodoxních Židů z Mea Šearim. Tento cyklus vystavila na jaře 1968 pod názvem *Obrázky z poutování po Svaté zemi* ve Španělské synagoze v Židovském muzeu v Praze. Byla pozvána k několika výstavám v zahraničí, které však nadlouho nezmožnila srpnová okupace Československa.

V následujících letech se Helga Hošková-Weissová uchýlila do soukromí, věnovala se pedagogické činnosti na Lidové škole umění, zabývala se knižní a užitou grafikou a na několik let přestala malovat. Teprve koncem 70. let vznikají nové, převážně nefigurativní obrazy s motivy zkázy a zmaru, vyvrácených kořenů a zraněné země, jejichž sérii pojmenovala *Katastrofy*. V 80. letech se definitivně vrací k malování a tradičním židovským motivům. Po listopadu 1989 vystavovala mnohokrát v Česku, Rakousku, Švýcarsku, Německu, Itálii a USA. Její díla byla reprodukována v mnoha zahraničních publikacích a několika dokumentárních filmech, o jejichž kresbách z Terezína byla vydána monografie a o jejím životě natočen dokument *ČT Maluj, dokud vidíš*. V roce 1993 byla její tvorba oceněna

čestným doktorátem Massachusetts College of Art v Bostonu. Přes svůj věk se Helga Hošková-Weissová podílí návštěvou škol a rozhovory s mládeží doma i v zahraničí na výchově mladé generace k demokracii a toleranci. Jako výraz úcty za celoživotní dílo jí byla nedávno udělena Medaile Josefa Hlávky.

Retrospektiva k 80. narozeninám Helgy Hoškové v Galerii Roberta Guttmanna přináší ukázky ze všech zmíněných období její tvorby. Nechybí ani početný soubor obrazů ze současnosti, v nichž se stará témata

Sbírání odpadků, akvarel, Terezín, 13. 12. 1942.

vracejí v jiné, obecnější a současně niternejší podobě. Hošková nikdy neusilovala o uměleckou slávu, ale snažila se malovat věci, k nimž má nějaký osobní vztah, které považuje za nejdůležitější. A právě tato úzká souvislost jejích obrazů s jejím životem je patrně nejceněnější vlastností její tvorby. Ačkoli větší část svého života proží-

Haifa, olej na plátně, 1968.

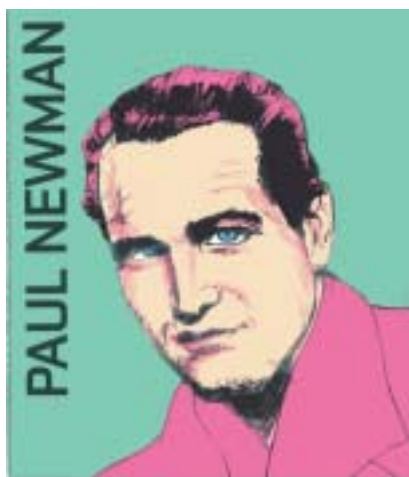
la v dobách, které židovským motivům ani v umění vůbec nepřály, přece dnes zjišťujeme, že všechna její díla jsou nějakým způsobem s židovským životem spojena. Hodně zdraví a nových obrazů do dalších let – *Ad mea veesrim šana!* ARNO PAŘÍK

HUSY V BOSKOVICÍCH ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Všechna česká média ve stejný den s chutí zaznamenala zprávu deníku *Daily Telegraph*, že iránský prezident Ahmadínežád, který chce vymazat Izrael z mapy světa a zpochybňuje holocaust, je původem Žid. Český rozhlas 6 (17. 10.) svůj komentář končí slovy: „I kdyby jeho rodiče někdy snad Židy byli, jejich syn prezident svými činy i slovy jím opravdu není.“ ■ Všechna významná média (např. týdeník *Respekt* 12. 10. pod titulkem „Jaký bude svět po smrti Marka Edelmana“) přinesla nekrolog posledního z legendárních vůdců povstání ve varšavském ghettu na jaře 1943. ■ „Kniha je výsledkem badatelské činnosti,“ pochválily *Liberecké listy* (9. 10.) dílo Isy Engelmannové „Židé v Liberci“. ■ Šumberský a Jesenický deník (19. 10.) referoval o tom, že 45 žáků Střední školy technické v Mohelnici navštívilo Osvětim. „Těžko popsat, jaké byly naše dojmy,“ řekl jeden ze studentů. „Budme rádi, že žijeme v dnešní době.“ ■ „Po něm nebyl rabín, kterého by stejně uznávali všichni Židé,“ řekl Juraj Kohlmann z bratislavského Mauzolea Chatama Sofera ČT 1 (3. 10.), která s ním hovořila u příležitosti 170. výročí úmrtí velkého židovského učenice. ■ Rozhovorem s Asafem Auerbachem, kterého jako několik set jiných židovských dětí zachránil Nicholas Winton, se *Jindřichohradecký deník* (5. 10.) vrátil do události kolem roku 1939. ■ Média, např. *Moravskoslezský deník* (16. 10.), zaznamenala zcela krátce, že byl odhalen pomník obětem prvního transportu evropských Židů – z Ostravy do Niska nad Sanem. Od jeho odjezdu uplynulo 70 let. ■ „Občas postojím u památníku náhodských obětí šoa,“ tak začíná *Náhodský deník* (16. 10.) svůj nostalgický a na představitel města rozložený příspěvek na téma: Co v Náhodě připomíná, či spíše nepřipomíná židovské obyvatele města a okolí. ■ Není tomu tak všude. *Blanenský deník* (5. 10.) plasticky popsal nedávné *Husí slavnosti* v Boskovicích, zpestřené jarmarkem, koncerty, husím country bálem, divadly, sportem, výstavou *Husa v mytologii* a hlavně husími hody; jen v Zámeckém skleníku návštěva snědla tisíc porcí, restaurace Makkabi byla vyprodána týden dopředu. Po jídle pak naopak lidé v prostoru za muzeem „obdivovali živá drobná zvířátka,“ píše deník a prozrazuje, že slavnosti Boskovicským „připomínají časy, kdy tamní Židé vykrmovali husy pro panstvo ve Vídni“. ■ Pod titulkem „Vášeň a láska ve vile Tugend-

hat“ otiskla příloha *Víkend Dnes* (3. 10.) recenzi na román Simona Mawera *Skleněný pokoj*, který se odehrává se ve slavném brněnském stavení. ■ Média (např. *Právo* 17. 10.) přinášela nadšené recenze Pitínského inscenace Máchových *Cikánů* v hradištském Slovákckém divadle; někdy připomněla i zajímavé pojetí židovských postav. ■ *Havlíčkobrodský deník* (12. 10.) představil knihu A. Jindrové *Přeškolovací tábor Lípa. Součást nacistického plánu na vy-*

Kresba Antonín Sládek.

vraždění Židů. ■ Média připomněla, že uplynul rok od smrti slavného amerického herce Paula Leonarda Newmana. ■ „Příští minuty strávíme v komunitě, která patří k nejpозорuhodnějším skupinám izraelské společnosti a je dosud opředena jistým tajemstvím i pro ostatní obyvatele židovského státu,“ slibuje moderátorka pořadu *Radiožurnálu* (6. 10.) nazvaného „Velmi izolovaný svět židovských fundamentalistů“. ■ Pod titulkem „Mahlerovu parku chybí stromy“ píše *MfD* (13. 10.) o tom, jak je na tom aktuálně Jihlava s přípravou oslav 150. výročí narození Gustava Mahlera. ■ *Opavský a Hlučinský deník* (20. 10.) se ptá „Jude Raus! Kdo a proč to napsal před památník Židů?“ Podle názoru policejního vyšetřovatele to prý pisatel nemyslel hanlivě, ale „jde o připomenutí výročí“. ■ V populárním pořadu „*Krásný ztráty*“ (ČT 2, 12. 10.) hovořili o svém životě diplomat a historik, bývalý velvyslanec ČR v Izraeli Miloš Pojar a český a německý nakladatel, poradce českých vlád po r. 1989 v oblasti česko-německých vztahů Tomáš Kosta. ■ V rozhovoru pro *Lidové noviny* (19. 10.) řekl izraelský spisovatel Amos Oz mj.: „Preferuji Čechovo řešení

před Shakespearovým. Protože na konci jeho her je jeviště plné mrtvých těl, zatímco v Čechovi je v závěru každý smutný, melancholický, nespokojený, ale žije. Moji kolegové a já už čtyřicet let bojujeme právě za čechovovské řešení v izraelsko-palestinském konfliktu... Je to lepší než být šťastný a mrtvý.“ ■ „Celý svět je jako úzký most. Hlavní je se nebát,“ cituje ve vzpomínkové glose o svém životě a vztahu k židovství ředitel ŽM L. Pavlát bonmot rabího Nachmana z Braclavi. ■ Pod titulkem „Pěkný pohled na ošklivé věci“ přinesly *Lidové noviny* (26. 9.) recenzi ma film Marka Najbrta *Protektor*, který byl „vyslán za ČR na oskarové klání“. Film je chválen s výhradami, protože je „zalidněn pohříchu placatými postavickami, jako je konjunkuralistická rozhodnožka, neodpusitelně naivní milenka nebo stereotypní Žid s batohem na útěku“. ■ Pod titulkem „Lidem se to nelíbí, ale my to koupíme“ referuje *MfD* (12. 10.) o sporu představitelů Litomyšle s „většinou obyvatel“ obce, jimž se nelíbí už to, že moderní sochy Aleše Veselého jsou vystavené na různých místech města; natož rozhodnutí zakoupit jednu ze soch tohoto největšího současného českého sochaře. ■ Český rozhlas 6 (26. 9.) přinesl obsáhlý rozhovor s Věrou Roubalovou-Kostlánovou mj. na téma uprchlictví. ■ „Zajímalo by mě, proč děláte takovou reklamu teploušům. O co vám jde, nejste náhodou Žid? Já bych si típla, že ano. S pozdravem nasraná Kubátová.“ Tak zní jeden z dopisů, který redaktorovi *MfD* (22. 10.) přišel po jeho reportáži „ze světa gayů“. ■ Pod titulkem „Slezský bard z povinné četby vyvázaný“ přinesly *LN* (21. 10.) recenzi na scénickou koláž ostravského divadla, která demýtizuje postavu básníka, jehož jméno divadlo nese. „Autoři se nezalekli žádného tématu problematizujícího Bezručovy postoje – otevírají i to, jak se nechal pohodlně oslavovat komunistickým režimem a jak za války mlčel k transportům Židů“. ■ Týdeník *Vlasta* (14. 10.) přinesl portrét literární historičky Marie Rút Křížkové (1936) s vysvětlením jejího zajímavého vztahu k básníku Jiřímu Ortenovi 1919–1941) a jeho bratrovi Otovi Ornestovi (1913–2002). ■ Pod slibným titulkem „Lidem se představí praktický život Židů“ (*Právo*, 12. 10.) se skrývá zpráva o „dlouho chystaném lákadlu“ v třebíčském Záměstí: „expozici židovského bydlení a obchodu“. ■ Jak světová, tak i všechna česká média si povšimla aféry režiséra Romana Polanského, kterého zničehonic zatkla švýcarská policie na základě 32 let starého obvinění ze sexuálního styku s třináctiletou dívkou.

(tp)

IZRAEL: Báječný podzim s Goldstonem

To, co v říjnu nejvíce ovlivnilo izraelskou debatu, se neodehrávalo ve Svaté zemi, ale již od září v New Yorku, především v sídle Spojených národů. Nejprve na Valném shromáždění OSN vystoupil s tradičně protiizraelským projevem iránský prezident Ahmadínežád. A pak OSN zveřejnila tzv. Goldstoneovu zprávu – závěry mezinárodní komise vyšetřující zimní válku Izraele s Hamásem v Gaze.

Ahmadínežád nikoho nepřekvapil. Zato zpráva, opírající se o data nevládních organizací, vyzněla jako rozbuška – sice se obě strany dopustily válečných zločinů, ale k Izraeli je mnohem přísnější. Dává mu za vinu „úmyslně nepřiměřený útok, namířený k potrestání, zničení a terorizování civilního obyvatelstva“. Jinými slovy: v zimní válce to bylo jeden za osmáct a druhý za dvacet bez dvou, ale Hamásu se vina tolik nepočítá, neboť jako nestát není vázán ženevskými konvencemi. Kausalita celé války, tedy to, kdo koho ohrožoval a kdo na hrozbu reagoval, se tu zmiňuje spíše druhoplánově. Tu máš, čerte, kropáč.

Pokud si člověk uvědomí, jak hladce zpráva prošla v lidskoprávní radě OSN, měl by dát za pravdu Václavu Klausovi a jeho tezi o tom, že svět je válčován „humanrightismem“. Však také soudce Richard Goldstone je jihoafrický Žid, což naznačuje jeho pochopení pro Izrael, ale jmenem si udělal už

při vyšetřování zločinů apartheidu, což zase naznačuje jeho příklon k „humanrightismu“. Ale víme-li, že táž lidskoprávní rada OSN, jež si teď podává Izrael, blahopřála Srí Lance, která se letos brutálně a za cenu velkých civilních ztrát vypořádala s tamilskými teroristy, něco tu nehraje.

Něco tu nehraje tím spíše, že v podobných situacích jako Izrael v Gaze se ocitají i západní armády na jiných bojištích (Irák, Afghánistán, Kosovo), ale nic z toho nevyšetřuje OSN. Před dvěma měsíci americká letadla na žádost bundeswehru bombardovala tálibány, zabila na sedmdesát afghánských civilistů, ale už je ticho. Izrael je na tom hůř. Goldstoneova zpráva teď putuje do Rady bezpečnosti OSN, jež má k dis-

pozici těžší munici než Valné shromáždění – třeba uvalení sankcí.

Po tomto úvodu je jasné, oč v izraelské debatě jde. Je i zřejmé, proč se odehrává spíše v amerických než v izraelských médiích: potřebuje rezonovat tam, kde se o světovém dění skutečně rozhoduje.

PRÁVO NA VLASTNÍ OBRANU

Zgruntu to vzal v magazínu *The New Republic* izraelský velvyslanec v USA Michael Oren. Diví se, proč někteří publicisté (Tom Segev, Gideon Levy, Aluf Benn) kritizují premiéra Netanjahu, že ve své odpovědi Ahmadínežádovi reagoval na jeho argumenty. Tím, že jeho popírání holocaustu vůbec vyvrací, prý klesá na jeho argumentační úroveň a vlastně z toho dělá téma. „Pokud 64 let po válce uzavřené pádem Hitlera dosáhla debata o realitě holocaustu až do Valného shromáždění OSN,

Máme se jen modlit, nebo se také vrátit ke strategii prevence? Foto Karel Cudlín.

pak Ahmadínežád se svým zasíváním pochybností úspěšl,“ píše v *Ha'arecu* Aluf Benn.

Velvyslanec Oren to vidí jinak. Uznání vraždy šesti milionů Židů před více než šedesáti lety je životně důležité pro pochopení rizik, kterým je vystaveno šest milionů Židů v Izraeli dnes – a to ze strany jaderného Íránu a Goldstoneovy zprávy. Popírání holocaustu vede miliony muslimů k závěru: Pokud byl Izrael vytvořen Evropany, aby se zbavili viny za holocaust, ale holocaust přitom nebyl, pak je existence Izraele nespravedlivá. Tato logika nejenom obírá Židy o jejich *raison d'être*, ale i – což je ještě mnohem horší – vyvrací argument o nezbytnosti jejich sebeobran.

K těmto závěrům vede podle Orena Ahmadínežádova argumentace. A tam, kde Ahmadínežád končí, pokračuje Goldstoneova zpráva. Místo aby rozebírala úsilí Hamásu o maximalizaci izraelských civilních obětí a jeho doktrínu skrývání se mezi palestinskými civilisty, soudci sbírali svědectví hamásovců, často velitelů bez uniforem, a nekriticky přejímali jejich informace.

Goldstoneova zpráva jde dále než Ahmadínežád, tvrdí Oren. Zbavuje Židy nejenom schopnosti a nezbytnosti obrany, ale i práva na ni. Může-li být nějaká země zasypávána tisíci raket, a přitom nebýt oprávněna k ochraně vlastních občanů, pak jí nejde o metody přežití, nýbrž o to, zda vůbec smí přežít. Goldstoneova zpráva však vykresluje Židy jako záměrné vrahy nevinných – jako nacisty. A nacistickému státu se nepřiznává ani nezbytnost obrany, ani právo na ni.

KONČÍ ÉRA MINIVÁLEK

Josi Klein Halevi rovněž v *The New Republic* připomíná strategickou stránku věci. Je-li Izraeli upřeno právo na sebeobranu, musí předefinovat svou politiku vůči teroristickým enklávám u svých hranic.

Až do devadesátých let se Izrael držel strategie prevence, snažil se upřít teroristům zázemí za svými humny. Okupoval Západní břeh Jordánu, Gazu i jih Libanonu. Pak následovala jednostranná stažení – v roce 2000 z Libanonu, v roce 2005 z Gazy. Výsledek? Vznik teroristických enkláv, Hamáštánu a Hizballáštánu. Strategii prevence vystřídala strategie zadržování. V praxi jsme ji viděli před třemi lety při operaci v Libanonu a před deseti měsíci při operaci v Gaze.

Goldstoneova zpráva podle Haleviho ukončí éru omezených válek Izraele proti teroristům. Pokud každý takový konflikt přiblíží židovský stát k postavení ostrakizovaného párii, Izrael už si nedovolí další miniválky s teroristy, kteří se skrývají mezi svými vlastními civily. Výsledek? Zřejmě návrat ke strategii prevence. Až dopady raket z Gazy překročí jistou mez, Izrael zasáhne – zřejmě méně zdrženlivě než při operaci Lité olovo. Tím, že Izraeli upře právo na účinnou sebeobranu, dosáhne Goldstone úplně opačného výsledku, než původně zamýšlel. **ZBYNĚK PETRÁČEK**

Kalendárium

Politickou pohromu vyvolal premiér hrabě Clary-Aldringen, když před **110 lety**, v polovině října **1899**, zrušil (českým zájmům relativně příznivá) jazyková nařízení. Ještě týž den vypukly bouře v Praze, během týdne zažily velké, i tisícíhlavé demonstrace Český Brod, Mladá Boleslav, Jičín, Čáslav, Kutná Hora, Přerov, Prostějov, Hodonín a řada dalších měst. Někde muselo zakročit vojsko; zpráva ministra vnitra přiznala sedm mrtvých, podle časopisu realistické strany *Čas* bylo obětí jedenáct.

Zloba demonstrantů byla namířena proti vládě, Němcům a také, jak tomu bývá, proti Židům. Jazykové záležitosti byly mimořádně neuralgickým bodem česko-německých sporů, v očích Čechů a Němců už jen volba jazyka znamenala volbu jedné či druhé nepřátelské strany a Židé v českých zemích, kteří museli volit mezi němčinou a češtinou, se ocitli mezi dvěma mlýnskými kameny. Tak se mohlo stát, že když se poměry vyostřily, označovali je Němci za spojence Slovanů a Češi zase za spřísežence Němců. Jen jednou se

Dobová karikatura. Repro archiv.

shodly hlasy všech: za hilsneriády. Právě aférou kolem údajné rituální vraždy v Polné vysvětlovala např. vídeňská *Neue Freie Presse* fakt, že lidové bouře roku 1899 měly pozatelně tvrdší a silnější protizidovský akcent než ještě před několika lety. Mimochodem: jedním z vůdců velké pražské demonstrace 17. října byl právník Karel Baxa, zástupce rodiny zavražděné Anežky Hružové, který se proslavil svými antisemitskými projevy. Získaly mu velkou popularitu a zajistily skvělou kariéru: v roce **1919**, před **90 lety**, se stal pražským primátorem (ve funkci se udržel téměř dvacet let), stál v čele čs. Ústavního soudu apod.

Jen několik týdnů před podzimními bouřemi r. 1899 odsoudil soud v Kutné Hoře Leopolda Hilsnera k smrti. V té době už lidová pověra o rituální vraždě naplno ožila a našlo se i její nové využití. Podle historika M. Frankla „seznační vražda, která sama o sobě přitahovala lidovou pozornost, byla prostřednictvím antisemitské interpretace včleněna do nacionalistické a protisocialistické agitace, stala se jedním z nástrojů soudobého rozštěpení české politické scény“ a antisemitismus začal být

i u nás „užíván jako nástroj pro projevení sociální nespokojenosti a k politické integraci nižších středních vrstev“. Šlo tedy vlastně, stejně jako v případě víry v rituální vraždu, o zástupný problém.

Vnímal to tak i T. G. Masaryk, který vstoupil do děje hilsneriády právě **před 110 lety, 7. 11. 1899**, kdy vydal svou brožuru *Nutnost revidovati proces polenský*. Masaryka k vystoupení přiměl jeho smysl pro spravedlnost, křesťanské přesvědčení a nechuť k davovému fanatismu: „I když ten Hilsner je tulákem, zůstává vždy člověkem pronásledovaným nevinně. Započal-li jsem svou práci v této aféře, nečinil jsem tak z filosemitismu, nýbrž z procitěné lidskosti, a také proto, že hanba rituální pověry padá na český národ. ... Proces v Polné a jeho antisemitské využívání je atentátem proti zdravému rozumu a lidskosti.“ Za to, že lidová pověra mohla přerůst v poblouznění většiny Čechů, činil

TGM odpovědnou inteligenci, která „je povinna myslet v zájmu svém a svého národa“.

Masaryk se brzy stal spolu se Židy terčem štvanic ze strany studentů, radikálů, nacionalistických dělníků a novinářů; podle historika J. Kovtuna útoky „vedla velká část tisku, působily dojmem pečlivé orchestrace a jsou asi prvním příkladem soustavného tažení proti jednotlivci v historii české žurnalistiky“. Odpor proti odrodilci, je muž nacionalisté nemohli zapomenout jeho úlohu ve sporech kolem pravosti *Rukopisů* i to, že publikoval také v německých novinách, trval léta. Řada měst se chlubila, že jejich obyvatelé bojkotovali Masarykovy přednášky; nenávisť vyvrcholila pokusem o atentát v Plzni roku 1907. Přes to všechno TGM neustoupil. Po letech si však postěžoval na to, kolik zažil „nestoudnosti, nemýšlení, vášnivé ukvapenosti a k tomu přímo nelidskosti až krutosti“.

V listopadu si chceme připomenout: skladatele **HANSE KRÁSU** (30. 11. 1909 Praha – 17. (?) 10. 1944 Osvětim) – **100 let**; režiséra, prozaika, v l. 1992–96 předsedu ŽOP **ZENA DOSTÁLA** (12. 11. 1934 Konice – 30. 1. 1996 Praha) – **75 let**; spisovatele a filosofa **FELIXE WELTSCHÉ** (6. 10. 1884 Praha – 9. 11. 1964 Jeruzalém) a spisovatele, básníka a novináře **RICHARDA WEINERA** (6. 11. 1884 Písek – 3. 1. 1937 Praha) – oba **125 let**. **tp**

ZA VŠECHNY PENÍZE

Senát začal nedávno jednat o novele, jejíž podstatou je zrušení koncesionářských poplatků a financování veřejnoprávního rozhlasu a televize ze státního rozpočtu. Odpůrci novely oponovali, že by státu vznikly nové výdaje, a již dříve dali najevo obavu, že ten, kdo platí, by mohl chtít ovlivňovat redakční politiku. Taková starost mi nepřijde věrohodná. Cožpak dnešní Rada Českého rozhlasu i České televize není orgánem především politickým? A nepromítá se tento vliv do rozpočtu a činností obou institucí? A tak by se především měl hledat způsob, jak rady odpolitizovat. Je to trvale nevyřešený problém. Dle zákona mají dbát na veřejnoprávní charakter rozhlasu a televize. Pokud však v nich většinově nezasednou lidé, kteří nebudou hájit partajní zájmy či ekonomické záměry ještě někoho dalšího, nelze o skutečné kontrole, ani kultivaci veřejnoprávních médií mluvit. A takové kultivace, odlišující média veřejné služby od bulvarizujícího přístupu stanic komerčních, je zapotřebí.

Jeden příklad za všechny: 4. 11., Události České televize, příspěvek o údajném židovském původu iránského prezidenta Ahmadínežáda. ČT nepoučena historikami, přisuzujícími židovské předky snad všem známým antisemitům a novodobým diktátorům, nepočkala ani den, aby svůj jediný informační zdroj konfrontovala s odbornými názory. Domněnka o Ahmadínežádově židovství, za kterou nejspíše stojí vnitropolitické boje v jeho zemi, nenašla mezi experty jediného zastánce. Odborníků, kteří dohad zveřejněný britským bulvárním listem vyvrátili, bylo naproti tomu hned několik. O tom už se však diváci ČT v žádné další relaci nedozvěděli. Zato se jim ještě ve zmíněných Událostech dostalo informace, na niž si ani Nova netroufla. Citují: „Íránský prezident nemusí být jediným nepřitelem Židů s židovskými kořeny,“ pravila redaktorka v hlavním zpravodajském pořadu. „Ačkoliv to akademici nikdy nepotvrdili, spekuluje se o židovském původu Hitlera. Jeho babička z otcovy strany údajně otěhotněla, když sloužila v domě Žida Franbergera ve Štýrském Hradci.“ Takže: Odborníci nepotvrdili skutečnost, o níž se spekuluje. ČT přesto soudí, že v případě jednoho z nejmasovějších vrahů dějin, strůjce šoa, je možné a vhodné připomenout takto krkolomně pojatou konstrukci.

Čeští zákonodárci jednají o tom, zda změnit financování veřejnoprávních médií. Soudím, že někdy by bylo lepší, kdyby jejich redakce na některé své počiny neměly peníze vůbec. (*Psáno pro Rádio Česko a Rch, redakčně kráceno.*) **LEO PAVLÁT**

KÁVA O ČTVRTÉ

■ Ve čtvrtek **5. listopadu** v 15.00 bude hostem „Kávy“ profesor MUDr. **Richard Česka**, široce zaměřený internista. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

PODVEČER

YVONNE PŘENOSILOVÉ

■ Jako host pořadu Y. P. přijde ve čtvrtek **26. listopadu** v 15.00 **Karel Sedláček**, autor knížky *Volá Svobodná Evropa* a dlouholetý rozhlasový pracovník.

BENEFIČNÍ KONCERT

■ Nadační fond obětem holocaustu ve spolupráci se Sdružením pro úštěčnou synagogu a hřbitov pořádají pod záštitou předsedy Senátu Parlamentu ČR Přemysla Sobotky benefiční koncert. Vystoupí kapely Trombenik a Terne čhave. Koná se **26. listopadu** od 19 hodin v Baráčnické rychtě (Tržiště 23, Praha 1). Předprodej vstupenek na tel. 224 261 573, 731 113 417. Výtěžek koncertu bude použit na podporu projektů v programech Péče, Připomínka, Budoucnost a obnova, které NFOH každoročně vyhláší. (Více na www.fondholocaust.cz.)

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V PRAZE

(Maisełova 15, 110 00 Praha 1, 3. patro; více info na www.jewishmuseum.cz)

- Není-li uvedeno jinak, programy začínají v 18.00 a vstupné činí 30 Kč.
- 2. 11.: Vernisáž výstavy *Historie židovského sportu v Československé republice*. Výstavu vede PhDr. Arno Pařík. Vstup volný.
- 3. 11.: *Chevre kadiša historická a současná*. Přednáška členů nově oživené pražské Chevre kadiša – Zuzany Peterové, psycho-terapeutky a spisovatelky, a Chaima Kočího, mašgiacha – se věnuje vzniku, poslání a cílům pražského pohřebního bratrstva.
- 4. 11.: *Základy judaismu v pojetí pražského Maharala*. Cyklus přednášek vrchního zemského a pražského rabína K. E. Sidona věnovaný 400. výročí úmrtí rabiho Löwa.
- 11. 11.: Blízký východ včera a dnes: *Čtyři svatá města judaismu: Jeruzalém, Hebron, Safed a Tiberias*. Cyklus přednášek ing. Jana Neubauera.
- 18. 11.: *Od „normalizace“ k normálnímu životu – „sametová revoluce“ a dvacet let demokracie z židovského pohledu*. S Petrem Brodem diskutují Věra Roubalová-Kostlánová, psycho-terapeutka, Marta Malá, ředitelka NFOH, Leo Pavlát, ředitel ŽMP a Daniel Putík, člen reprezentace ŽOP.
- 24. 11.: *Náboženské politické strany v Izraeli*. Přednáška právníka a politologa

KULTURNÍ POŘADY

Mapa Svaté země v době příchodu Izraelitů, jeden z exponátů výstavy *Cesta života*. Praha 1592.

Marka Čejky z Ústavu mezinárodních vztahů z cyklu *Náboženství a politika v Izraeli*.

- 25. 11.: *Ester* (Kateřina Hajdovská-Tlustá a Alexandr Hajdovský): *Poklad židovských písní*. Program je provázen mluveným slovem seznamujícím posluchače s překladem textů. Vstupné 60 Kč.
- 30. 11. v 18.00: *Mezi postmodernismem a šilensvím. Orly Castel-Bloom, žena, která mluví úsporným jazykem, a přece říká mnoho*. Přednáška překladatelky Terezy Černé z nového cyklu *Cesty izraelské literatury*.
- **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: 15. listopadu ve 14 hodin: *Lviček Arje slaví Sukot (svátek stanů)*. S programem je spojená komentovaná prohlídka: Staronové synagogy. Jednotné vstupné 50 Kč.
Více o nedělních dílnách na www.jewishmuseum.cz/vkc.
- **Výstavy v prostorách VKC**
Historie židovského sportu v Československé republice; Neztratit víru v člověka... Protektorát očima židovských dětí a Zmizelí sousedé/Pocta dětským obětem holocaustu (stálá expozice kopií putovních výstav VKC). *Výstavy jsou přístupné pro veřejnost: po-čt 10-15, pá 10-12.*

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno; více info na www.jewishmuseum.cz/brno)

- Není-li uvedeno jinak, pořady začínají v 18.00 a vstup na ně je 20 Kč.
- 3. 11.: *Doktor Faustík aneb Nová hra s ďáblem*. Rozhlasová hra Ludvíka Aškenezyho. Autora a hru přiblíží a pořadem provede Mgr. Přemysl Hnilička.
- 8. 11. v 15.00: *Šabat*. Dílna pro rodiče s dětmi od 4 let. Vstupné 30 Kč.
- 12. 11.: *Příběh Hanina kufříku* z pohledu PhDr. Martina Reissnera, literárního a výtvarného historika, kritika, publicisty. Knihu kanadské novinářky Karen Levinové *Hanin kufřík* vydalo nakladatelství Portál ve spolupráci se ŽMP v roce 2003. Líčí pátrání mladé Japonky Fumiko Išioka, ředitelky Tokijského centra pro studium holocaustu, po osudech dívky Hany Bradydové.
- 18. 11.: *Co je to život?* O hledání odpovědí se budou pokoušet ve vzájemném dialogu vrchní zemský rabín Karol Efraim Sidon společně s ThMgr. Milanem Klapetkem, absolventem evangelické teologické fakulty v Praze.
- 19. 11.: *Židovská architektura v Brně* – přednáška ing. arch. Petra Pelčáka v rámci kulturního cyklu *Brno židovské*.
- 26. 11.: *Židovští hudebníci v Brně* – přednáška prof. PhDr. Miloše Štědroneš, CSc., mj. o Aloisi Jeittešovi, Arnoldu Schoenbergovi a Pavlu Haasovi.
V sále můžete zhlédnout výstavu Libora Teplého *České dědictví* – první část fotografií památek UNESCO. Výstava bude od 25. listopadu v rozšířené formě pokračovat až do 18. prosince. Vstup volný.

VÝSTAVY V BRNĚ

■ Židovská obec Brno a Vzdělávací a kulturní centrum ŽM v Praze, pobočka Brno si vás dovolují pozvat na slavnostní zahájení výstav *Židovská obec v Brně na jižní Moravě; Michal Hajnal – průřez tvorbou, malba, kresba, litografie*.

Výstavy jsou přístupné ve dnech 6.–17. listopadu denně 9–16 hodin v Křížové chodbě Nové radnice. Záštitu nad výstavami převzal primátor města Roman Onderka.

TEREZÍN V POŠTOVNÍCH DOKUMENTECH

■ Na stránkách světové virtuální filatelistické výstavy Exponet.info je zveřejněna aktualizace exponátu Michala Hauzra s názvem *Perzekuce židovského národa v Protektorátu Čechy a Morava a ghetto Terezín v poštovních dokumentech* v rozsahu 128 listů. Jsou ke zhlédnutí na adrese www.japhila.cz/hof/0335/index_0335a.htm.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ Poslední zářijové odpoledne se na Lau-derových školách konala malá slavnost – otevírala se nová mateřská škola. Děti si spolu s rodiči a hosty prohlédly vyzdobenou třídu, vyzkoušely si nové hračky a všichni společně (tedy nejen děti) se zapojili do činností v tzv. centrech aktivit. Vzdělávací program *Le-chajim smechim* (Pro radostný život) pro děti je navržen tak, aby v sobě spojoval cíle typické pro mateřské školy a židovskou tradici. Např. hebrejštinu si procvičí v každodenní chvilce s rodilou mluvčí.

Letos poprvé jsme ve škole přivítali žáky prvního ročníku osmiletého gymnázia. I oni budou studovat podle vlastního programu *Le-chajim maskilim* (Pro život se vzděláním), který by jim měl umožnit dosáhnout běžných gymnaziálních znalostí, osvojit si nástroje potřebné pro další vzdělávání, ale také seznámit se s židovskou tradicí, kulturou a jazykem.

Na počátku školního roku byl vstup na novou školu primárně a žákům 1. ročníku 4letého gymnázia usnadněn adaptačním kurzem. Na závěr pobytu prožili svůj první školní šabat. Celá škola (základní i gymnázium) nyní pracuje mimo jiné na dlouhodobém projektu *Židé 20. století*.

Irena Poláková

EKUMENICKÁ MISE

■ KKL plánuje ekumenickou misi do Izraele v předpokládaném datu **28. 1.–7. 2. 2010**. Chtěli bychom se zaměřit na severní část Izraele. Program a cena budou upřesněny. Veškeré informace na adrese: zosa@email.cz nebo mobil 602 703 653. Těšíme se na vás.

Zoša Vyoralová

KULTURA NA HAGIBORU

(Vinohradská 159, Praha 10)

- 4. 11. v 14.30: *Nebe nad námi*, scénické čtení povídek Rut Sidonové.
- 11. 11. v 14.30: *Léčivá moc barev*, beseda s MUDr. Janou Krupkovou.
- 24. 11. v 15.00: Literární kroužek. Samizdatová a exilová poezie 1948–1968.
- 25. 11. v 14.30: *Na cestách Bali* – autorské čtení a beseda s V. Trojanem.
- Výstavy: *Židovské Město pražské 1870–1914; Hledání světla* (obrazy Barbary Tomanové-Lebenshart), *Setkání na cestě* (fotografie Daniely Kaštánkové).

SETKÁNÍ ŽIDOVSKÝCH VOJÁKŮ A ODBOJÁŘŮ

■ Sdružení židovských odbojářů a vojáků zve své členy na setkání ve čtvrtek, **19. listopadu** (místo původně plánovaného 12. listopadu) v 10.00, ve 3. patře radnice ŽOP, Maiselova 18, Praha 1. Program: 1) Přípo-

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

meneme si listopadové výročí tragédie lodi Patria. 2) Jako hosté vystoupí doc. ing. Miroslav Grégr, generál MUDr. Josef Hercz a major ing. Pavel Vranský.

3) Popřejeme našim jubilantům. Občerstvení a ozvučení je zajištěno. *aš*

WIZO

■ Naše příští schůze se koná dne **18. listopadu** v 15.00 v Maiselově ulici, výbor se sejde 11. 11. v 15.00 v Jáchymově ulici. Srdečně zveme. *zv*

TŘIGENERAČNÍ KOMUNITNÍ CENTRUM

■ V pražské ŽO zahájilo činnost třígenerační centrum. Zahrnuje kurz konverzace v hebrejštině s rodilým mluvčím pro dospělé, setkávání žen, kroužek šachů, mariáše a vrchcábů – šešeše. Všechny tyto aktivity se konají v prostorách Domova sociální péče Hagibor, Vinohradská 159, Praha 10, u stanice metra Želivského. Těšíme se na vás. Dotazy a zápis zasílejte na e-mail: liathodaya@gmail.com či telefon 606 601 508. *ej, ln*

LYŽAŘSKÝ ZÁJEZD

■ Středisko sociálních služeb v Praze Klub zdraví pořádá ve spolupráci s Petrem Mauthenerem lyžařský zájezd do Schladming/Ramsau Dachstein. Termín: **10.–17. ledna 2010**. Program: sjezdové lyžování, běžky, pěšky, bazén. Ideální pro rodiny s dětmi. Základní cena s polopenzí je 790 Kč/os. a noc, tj. 5530 Kč za pobyt. Děti do 10 let sleva 10 %. Doprava autobusem 2000 Kč (6–7 hodin jízdy). Zájemci, laskavě kontaktujte Rut Sidonovou, sidonova@kehilaprag.cz, tel. 224 800 828. Počet míst je limitovaný. *rs*

VÝZVA

■ Hledám příbuzné či známé Josefa Alexandra a Marie Mautnerové, Karla Kleina, Heinze Lapperta a Rudolfa Kopperla. Dostaly se mi do rukou jejich „Spar-Karte“ z terezínské „banky“. Pro jejich blízké mohou mít tyto „spořicí knížky“ citovou hodnotu. Pokud se mi nikdo neozve, předám materiál do Beit Theresienstadt v Izraeli. Michael Gruenbaum, mtgruenbaum@rcn.com.

ANKETA – DOKONČENÍ

(pokračování ze strany 7)

3/ Nejvíce mě asi potěšilo, že jsme se přestali bát a schovávat, že jsme nabyli určité hrdosti a svébytnosti. Dotkl se mě vnitřní spor v komunitě.

4/ Židovská komunita překonala v historii veliké katastrofy – věřím, že se udrží při životě, i když to bude možná ještě fuška.

PETR PAPOUŠEK, nar. 1977; ekonom, předseda ŽO Olomouc

1/ Především jsem objevil svou židovskou identitu. Až na počátku 90. let, kdy se můj dědeček začal aktivně angažovat v Židovské obci Olomouc, jsem zjistil, že jsem židovského původu.

2/ Myslím, že FŽO za posledních dvacet let vytvořila dobré podmínky pro to, aby se židovské obce mohly rozvíjet. A za dalších dvacet let možná poznáme, zda tyto šance byly využity.

3/ Potěšil mne růst obliby židovské kultury. Mrzí mne občasná nesourodost našeho společenství v komunikaci s veřejností a především používání médií k vlastním cílům. Zarmoutil mne vývoj mírového procesu v Izraeli.

4/ Budoucnost, ve které nás čekají problémy jako např. pokles členské základny a její pasivita, zajištění ekonomické soběstačnosti a boj s antisemitismem, bude obtížná. Příštích dvacet let rozhodne především o přežití mimopražských obcí.

DANIEL PUTÍK, nar. 1983; historik

1/ Roku 1989 mi bylo šest let. Kdyby k pádu komunismu nedošlo, nebyl bych Žid o nic míň ani víc.

2/ Přes mnohá lidská zklamání jsem přesvědčen, že ano.

3/ Nejvíce mne těší, že v něm vyrůstají nové generace a už mu nehrozí vymření. Nejvíce mne mrzí vzájemná nedůvěra, již je těžké necítit, a nejedná se jen o důsledky „války“ na ŽOP před pěti lety.

4/ Bude početně menší, ale pobožnější a více hrdá na své židovství.

VIDA NEUWIRTHOVÁ, nar. 1962; vedoucí divadla Feigele, loutkoherečka

1/ Chodila jsem na obec za komunismu i po něm. O svých židovských kořenech jsem se dozvěděla od otce, když mi bylo čtrnáct a od té doby k nim hledám cestu.

2/ Ano.

3/ Těší mě zájem z českých škol o židovskou historii, máme s naším dětským divadlem mnoho představení po celé republice. Těší mě, že je stále více aktivních členů obce; zarmoutily mě spory v komunitě.

4/ Budoucnost naší obce je snad zaručena. Ale držím palce židovským obcím mimo Prahu. Jejich pozice je mnohem těžší a je třeba jim pomoci. *Připravila A. Marxová*

ŽNO BANSKA BYSTRICA

Srdečně blahoželáme našim členom narodeným v **novembri**: pani Johanna Ambrošová, nar. 23.11. – 77 rokov, a pani Ruženka Becková, nar. 13.11. – 82 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **novembri** oslavujú svoje narodeniny: pani Helena Baginová – 99 rokov; pani Rozália Becková – 82 rokov; pani Elena Dancigerová – 91 rokov; pán Juraj Ekstein – 82 rokov; pani Viola Fischerová – 87 rokov; pani Zuzana Hesselová – 55 rokov; pán Róbert Kardoš – 83 rokov; pán JUDr. Tibor Kardoš Kedar – 76 rokov; pán Peter Keletí – 71 rokov; pani Agneša Križková – 72 rokov; pán Alexander Lúčan – 95 rokov; pán Ing. Juraj Mencer – 73 rokov; pani Magdaléna Nágelová – 89 rokov; pani Erika Orlíková – 72 rokov; pani Magda Sekajová – 85 rokov; pani Alžbeta Schicková – 82 rokov; pán Peter Smékal – 72 rokov; pani Selma Steinerová – 84 rokov, a pani Mária Tepperová – 71 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO BRNO

V **listopadu** oslavujú narodeniny naši členové: pani Petra Bauerová, nar. 18.11. – 28 let; pani Karin Czernayová, nar. 16.11. – 46 let; pani Dita Engelsmannová, nar. 21.11. – 30 let; pani Erika Fišová, nar. 26.11. – 79 let; pani Anna Hanusová, nar. 26.11. – 79 let; pani Inessa Janičková, nar. 14.11. – 80 let; pani Hana Kurfürstová, nar. 8.11. – 76 let; pan Vladimír Látal, nar. 21.11. – 48 let; pan Martin Mayer, nar. 3.11. – 28 let; pan Jan Pelíšek, nar. 2.11. – 27 let; pani Alexandra Strnadová, nar. 10.11. – 60 let; pani Eva Zikmundová, nar. 7.11. – 52 let, a pani Edita Zlatohlávková, nar. 29.11. – 88 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **listopadu** oslavujú: pan Adolf Grosz, nar. 12.11. – 77 let; pan Viktor Tyrpak, nar. 19.11. – 22 let; pani Andrea Klímová, nar. 20.11. – 28 let; pan Jan David Reitschläger, nar. 24.11. – 36 let, a pani Viktoria Franciško, nar. 8.11. – 43 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

Srdečne blahoželáme **novembrovým** oslávencom. Sú to: pani Eva Levická z Humenného, nar. 12.11. – 83 rokov; pani Edita Nováková, nar. 27.11. – 83 rokov; pán Herman Weinberger, nar. 18.11. – 82 rokov, a pán MUDr. Valter Bauer, nar. 19.11. – 80 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

S ľútosťou oznamujeme, že naše rady dňa 6. októbra 2009 opustil pán Mikuláš

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

Deutsch. *Zichrono livracha* – pamiatka na neho nech je požehnaná.

ŽO LIBEREC

V **listopadu** blahopřejeme panu Ladislavu Obereignerovi, nar. 12.11. – 83 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V **listopadu** oslaví své narodeniny pan Robert Götzlinger, nar. 5.11. – 67 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **listopadu** slaví narodeniny tito naši členové: pani Eva Dindová, nar. 29.11. – 77 let; pani Jiřina Garajová, nar. 29.11. – 68 let; pan Ing. Petr Madrý, nar. 5.11. – 53 let, a pani Erika Markovičová, nar. 15.11. – 59 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **listopadu** oslaví narodeniny tito naši členové: pani Hana Jančíková, nar. 19.11. – 77 let; pani Věra Uhlová, nar. 21.11. – 56 let; pan Libor Vojtěch, nar. 22.11. – 20 let, a pan Ing. Petr Loužil, nar. 23.11. – 74 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **listopadu** oslavujú narodeniny: pan Norbert Theo Auerbach, nar. 4.11. – 87 let; pan Koloman Gajan, nar. 7.11. – 91 let; pani Bohumila Havránková, nar. 17.11. – 82 let; pani Helga Hošková, nar. 10.11. – 80 let; pani Marta Choděrová, nar. 7.11. – 85 let; pani Ely Jermářová, nar. 19.11. – 88 let; pani Olga Králová, nar. 17.11. – 94 let; pani Štefanie Lorándová, nar. 22.11. – 90 let; pani Zuzana Nadjarová, nar. 10.11. – 85 let; pan Jaromír Němec, nar. 3.11. – 83 let; pani Hana Pavlů, nar. 8.11. – 88 let; pan Artur Radvanský, nar. 24.11. – 88 let; pan Arpád Rosenfeld, nar. 17.11. – 82 let; pani Zlata Smutná, nar. 15.11. – 87 let; pan Vilém Karel Solar, nar. 27.11. – 83 let; pani Anna Tučková, nar. 27.11. – 86 let, a pani

Maria Yavorsky, nar. 14.11. – 75 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **november** majú narodeniny nasledovní členovia našej komunity: pani Barbora Nagyová, nar. 1.11. – 67 rokov, a pán MUDr. Július Lukáč, nar. 2.11. – 72 rokov. Prajeme týmto našim členom pevne zdravie, veľa šťastia, pohody a radosti v živote. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **listopadu** oslaví narodeniny tito naši členové: pani Jana Urbanová, nar. 10.11. – 72 let, a slečna Lenka Čapková, nar. 4.11. – 31 let. *Ad mea veesrim šana!* Přeje celá teplická obec.

S hlubokým zármutkom sdělujeme, že dne 17. září nás opustil náš dlouholetý člen, pan Ing. Tibor Farkaš ve věku nedožitých 88 let.

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **listopadu** oslaví narodeniny pani Pavla Schopřová a pani Milada Narwová. Jmenovaným přeje celá obec hodně zdraví a osobní pohody. *Ad mea veesrim šana!*

Zároveň přejeme vše nejlepší pani Mgr. Sabině Šaferové k uzavření sňatku.

Evropské dny židovské kultury

V rámci oslav Evropského dne židovské kultury jsme dne 17. 9. uspořádali společně s Židovskou obcí Děčín kulturní program v děčínské synagoze, kde vystoupil komorní soubor Atlantis Collegium Praha. Další společnou akcí bylo dne 24. 9. vystoupení taneční skupiny Besamim, která zatančila izraelské lidové tance.

ZEMŘEL HANUŠ ZVI WEIGL zc"1

Se zármutkom jsme se dozvěděli, že v Tel Avivu zemřel dne 17. října pan doktor Hanuš Zvi Weigl. Bylo mu 97 let a při jeho vitalitě a duševním zdraví asi všichni čekali, že se opravdu dožije „mea veesrim“. Narodil se v Břeclavi, práva vystudoval na Masarykově univerzitě v Brně. Byl sionistou a v roce 1939 se mu podařilo i s manželkou odjet do Palestiny. V Izraeli pak prožil celých 70 let. Dlouhá léta byl spiritus agens Sdružení Židů původem z Československa i Fóra zástupců československých židovských obcí. Československo po r. 1989 často navštěvoval. Pracoval a žil pro svoji staronovou vlast, současně si však uchoval i srdečný a přátelský k zemi, kde se narodil a kterou nepřestal mít rád.

Ztratili jsme v něm dobrého přítele a zdejší židovské památky velkého přítelovce. red

NOBELOVA CENA PRO IZRAEL

Izraelská vědkyně Ada Jonatová (nar. 1939), přední světová badatelka v oblasti strukturní biologie, získala Nobelovu cenu za chemii. Jonatová ji dostala společně s britským a americkým vědcem za výsledky ve zkoumání struktury a funkce ribozomu. Působí ve Weizmannově institutu v Rechovot a mezi celkem devíti izraelskými nositeli nejvýznamnější světové ceny je to první žena. Dokázala nalézt způsob, jak zmrazit ribozomy bakterií a podobných organismů, jež žijí ve slaném nehybném prostředí Mrtvého moře, a jak je rentgenovat. Její modely byly využity při rozvoji nových antibiotik.

VIDEO SE ŠALITEM

Hamás zpřístupnil videonahrávku izraelského vojáka Gilada Šalita, kterého unesl v červnu 2006 a o jehož vydání Izrael od té doby bojuje. Šalit na ní sedí a čte připravený text o tom, že je v pořádku a že by se rád vrátil domů – což prý záleží na ochotě premiéra Netanjahua k jednání. Nelze uhodnout, v jakém je duševním rozpoložení, vypadá však zdravě. Video (které je přístupné na haaretz.com) pokládají komentátoři za „chytrý tah“ od Hamásu: nyní bude velmi obtížné nezhájit složitá vyjednávání o výměně Šalita a je pravděpodobné, že za něj bude Hamás požadovat od Izraele stovky svých nejnebezpečnějších teroristů.

ZEMŘEL MAREK EDELMAN

Druhého října zemřel ve věku 90 let poslední z vůdců ozbrojeného povstání Židů ve varšavském ghettu v dubnu 1943. Když nacisté vpadli do Varšavy, bylo Marku Edelmanovi dvacet let. Od podzimu 1942, kdy v ghettu zůstalo z původního téměř půl milionu Židů jen 60 tisíc obyvatel, se účastnil příprav povstání. Bojoval v něm jako zástupce velitele. „Němci nečekali vůbec žádný odpor, natož ozbrojený,“ vzpomínal později. Nerovný zápas trval tři týdny. Když nacisté židovské bojovníky pobili, Edelmanovi se s několika dalšími podařilo uprchnout tunely z ghetta. Zúčastnil se i varšavského povstání v roce 1944. Po válce vystudoval medicínu, stal se z něj jeden z předních polských kardiologů. Jeho odbornost ani válečné zásluhy ho neochránily před vlnou státního antisemitismu: roku 1968 přišel o práci, jeho žena a děti emigrovaly. On zůstal. Stal se členem Solidarity – za to byl během stanného práva roku 1981 uvězněn. Když ho představitelé komunistického režimu o dva roky poté pozvali, aby se účastnil připomínky 40. výročí povstání, odmítl. Po pádu totality prožil krátkou politickou kariéru, pak se ještě stačil vrátit ke své profesi. Obdržel nejvyšší polská vyznamenání – Čestnou legii a Řád bílého orla. Svou životní zkušenost shrnul takto: „Člověk je zlý, od přírody je člověk šelma. Lidi je třeba už od dětství, od mateřské sko-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Abeceda pro židovské školy v Čechách, 18. století.

ly, vychovávat k tomu, že nesmí existovat nenávisť.“

Z PEKLA K NADĚJI

V Židovském muzeu v Berlíně měl premiéru dokumentární film s názvem: *Židovský tranzit Berlín: z pekla k naději*. Zachycuje osudy bývalých obyvatel tranzitních táborů, do nichž po druhé světové válce přicházely statisíce uprchlíků, *displaced persons*, většinou bývalých vězňů koncentračních táborů, Židů i Nežidů. První vlna zahrnovala 350 000 židovských přeživších z východní Evropy, kteří neměli kam se vrátit a chtěli odejít na Západ či do Palestiny. Někteří v Berlíně přebývali dlouhou dobu, přičemž narůstalo napětí mezi nimi a jejich bývalými vězňiteli. Prezident Eisenhower nakonec rozhodl, aby pro židovské přeživší byly zřízeny oddělené tábory. Dokument obsahuje archivní snímky i vzpomínky pamětníků.

SPOR O KAFKU

Spory o pozůstalost spisovatele Franze Kafky vrcholí. Na jedné straně stojí dcera sekretářky Maxe Broda Eva Hoffeová, na straně druhé Národní knihovna v Jeruzalémě. Evina matka Esther Hoffeová zdědila po Brodovi jeho pozůstalost, obsahující mj. dosud přesně neznámé množství Kafkaových rukopisů a kreseb. Ačkoli uzavřela s Národní knihovnou smlouvu, že jí Kafkaovy rukopisy předá, manuskripty postupně prodávala. Proslychalo se také, že ve stáří je

neudržovala v řádném stavu (jeden titulěk novin *Jediot Achronot* z června 2006 např. hlásal: „Po Kafkaových rukopisech se procházejí kočky“). V 80. letech prodala přes aukční síň Sotheby's za téměř 2 miliony dolarů rukopis *Procesu*, který se tak dostal do Archivu německé literatury v Marbachu. Když ve 102 letech zemřela, odkázala Kafkaovy rukopisy a kresby dcerám. S těmi se nyní knihovna soudí a současně žádá i vydání veškerých Kafkaových rukopisů, které se v Archivu německé literatury ocitly.

STŘEŽENÝ BABI JAR

Ukrajinský prezident Juščenko slíbil, že stát bude chránit Babi Jar – místo, na němž v letech 1941–1943 nacistické jednotky povraždily na 150 000 lidí, většinou Židů, Ukrajinců, Rusů, Poláků a Romů. V současnosti není místo ani řádně ohraničeno, nachází se na něm rozlehlý park s několika památníky obětem. Juščenko vydal své prohlášení ve snaze uklidnit židovskou veřejnost na Ukrajině i ve světě. Tu znepokojily plány kyjevské radnice, která oznámila, že v parku plánuje výstavbu hotelového komplexu.

NOVÝ FILM BRATŘÍ COENŮ

Poslední film slavných režisérů Joela a Ethana Coenových se jmenuje *Vážný muž* a nedávno měl premiéru na mezinárodním filmovém festivalu v Torontu. Recenzenty je pokládán za zatím „nejžidovštější“ snímek, který autorská dvojice vytvořila. Hlavnímu hrdinovi Larrymu Gopnikovi se hroučí manželství i práce a v zoufalství se obrací o radu ke třem významným rabínům... Bratři přiznávají, že co se (s náležitou nadsázkou pojatého) prostředí týče, je snímek poměrně autobiografický. Současně jsou zvědaví, jak americká židovská veřejnost jejich nový film přijme. *am*

רוש חודש ירחון חדש ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 242 487 330, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Mediaservis s.r.o., Zákaznické centrum Moravské nám. 12D, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: zakaznickecentrum@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 30. 10. 2009. **Cena 15 Kč (SR: 0,93 €)**